

ความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหา
ของ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

ปริญญานิพนธ์

ของ

วิวัฒน์ รักษาเคน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กันยายน 2531

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณา
ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

✓
พ.ร.อ. ๘/๑๓

ประธาน

คณะกรรมการสอบ

✓
พ.ร.อ. ๘/๑๓

ประธาน

กรรมการ

.....

กรรมการ

๘.

กรรมการ

ประกาศขอบคุณการ

บริษัทยาพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ธรรมมา และ อาจารย์ ดร.นิยดา ศรีจันทร์
ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดในการท้าวิจัย แก่ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนตรวจแก้
บทคัดย่อ ผู้วิจัยรู้สึกทราบบ้างในความกรุณา และขอกราบขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้
ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน ศาสตร์ภัทร กรรมการสภ
ที่ได้ตรวจแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รองศาสตราจารย์ อัจฉรา สุธาภรณ์ ที่ได้ให้
คำแนะนำเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือในการวิจัย และคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครง
ละเอียดบริษัทยาพนธ์ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ปีการศึกษา 2530 ที่
กรุณาให้คำแนะนำเพื่อให้บริษัทยาพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ อาจารย์
ตลอดจนนักเรียนในจังหวัดขอนแก่น ซึ่ง เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งใน
การเก็บรวบรวมข้อมูล

ท้ายที่สุดผู้วิจัยขอน้อมระลึกถึงพระคุณของ พ่อแม่ ครู อาจารย์ และ
ขอขอบคุณ คุณลักษณะ จรรยาลัทธิ และ พี่ ๆ เพื่อน ๆ ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือ
เป็นกำลังใจในการทำบริษัทยาพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

วิวัฒน์ รักษาเคน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
คำนำ	1
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำนึกในความรับผิดชอบ	18
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา	28
สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า	34
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	36
ประชากร	36
กลุ่มตัวอย่าง	36
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การเก็บรวบรวมข้อมูล	42
การวิเคราะห์ข้อมูล	43
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	43

บทที่

หน้า

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	49
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	49
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	50
5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	77
ความมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้	77
วิธีดำเนินการศึกษาครั้งนี้	77
การดำเนินการศึกษาครั้งนี้	78
การวิเคราะห์ข้อมูล	78
สรุปผลการศึกษาครั้งนี้	79
อภิปรายผล	82
ข้อเสนอแนะ	93
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	104

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามถิ่นที่อยู่ ระดับชั้น และเพศ	36
2 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบในแต่ละด้านและรวม ทุกด้านของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามเพศ	50
3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความสำคัญในความรับผิดชอบ ของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามระดับชั้น	51
4 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนน ความสำคัญในความรับผิดชอบของตนเองของเด็กนักเรียนที่มี ระดับชั้นแตกต่างกัน	52
5 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนน ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองของเด็ก นักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน	54
6 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนน ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียน ที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน	55
7 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนน ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อนของเด็กนักเรียน ที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน	56
8 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนน ความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านของเด็กนักเรียน ที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน	57
9 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบในแต่ละด้านและ รวมทุกด้านของเด็กนักเรียนเมื่อจำแนกตามถิ่นที่อยู่	58

10	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความล่าช้าในความรับผิดชอบ เมื่อจำแนกตามการศึกษาของบิดา	59
11	การเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความล่าช้า ในความรับผิดชอบของ เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษา แตกต่างกัน	61
12	การวิเคราะห์ความแปรปรวนความล่าช้าในความรับผิดชอบของ เด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของมารดา	63
13	การเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความล่าช้า ในความรับผิดชอบของ เด็กนักเรียนที่มารดามีระดับการศึกษา แตกต่างกัน	65
14	การวิเคราะห์ความแปรปรวนความล่าช้าในความรับผิดชอบ เด็ก นักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว	66
15	เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหา เมื่อจำแนกตามเพศ ..	68
16	วิเคราะห์ความแปรปรวนความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็ก นักเรียนเมื่อจำแนกตามระดับชั้น	69
17	การเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถ ในการแก้ปัญหาของ เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน	70
18	เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็กนักเรียน เมื่อ จำแนกตามถิ่นที่อยู่	71
19	วิเคราะห์ความแปรปรวนความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็กนักเรียน นักเรียนเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของบิดา	71
20	วิเคราะห์ความแปรปรวนความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็ก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของมารดา	72
21	วิเคราะห์ความแปรปรวนความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็ก นักเรียนเมื่อจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว	73

22	ค่าสหสัมพันธ์ของความสำนึกในความรับผิดชอบกับความสามารถ ในการแก้ปัญหา จำแนกตามเพศ และ ระดับชั้น	74
23	แสดงค่าอำนาจจำแนก (η^2) เป็นรายข้อของแบบทดสอบ ความสำนึกในความรับผิดชอบ	118
24	แสดงค่าอำนาจจำแนก (η^2) เป็นรายข้อของแบบทดสอบ ความสามารถในการแก้ปัญหา	119
25	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามเพศ	121
26	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามระดับชั้น	122
27	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามถิ่นที่อยู่	123
28	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามระดับการศึกษาของบิดา	124
29	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามระดับการศึกษาของมารดา ...	125
30	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว ...	126
31	แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสามารถ ในการแก้ปัญหา	127

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สภาพสังคมปัจจุบันขณะที่โลกได้รู้หน้าไปอย่างมาก ทั้งทางด้านวิทยาการ การประดิษฐ์คิดค้นต่างๆ แต่สิ่งเหล่านี้มิได้ทำให้มวลมนุษยชาติมีชีวิตอย่าง เป็นสุข เสมอไป ตามองในสังคมบางส่วนแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นเช่น ความประพฤติเสื่อมเสีย ของนักเรียน หรือเยาวชน ข้าราชการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ และความวุ่นวายสับสน ที่เกิดขึ้นในสังคมบางแห่ง มีสาเหตุมาจากบุคคลเหล่านี้ขาดคุณสมบัติพื้นฐาน อันเป็น สิ่งที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่าง เป็นสุข และคุณสมบัติพื้นฐานอันหนึ่งที่สำคัญคือ ความรับผิดชอบ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2514. : 77)

ความรับผิดชอบมิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยอัตโนมัติ , การที่จะให้ บุคคลเกิดความสำนึกในความรับผิดชอบเป็นคติประจำใจจะต้องมีการฝึกฝน และ ปลุกฝังตั้งแต่วัยเด็ก โดยใช้เวลาในการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก บรรยาการของครอบครัว ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับเด็ก ตลอดจนการอบรม เลี้ยงดูของพ่อแม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบในตัวเด็ก (ประมวล ดิฉินสัน 2520 : 7) เด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วหลังอายุ 6 ขวบ เด็กเริ่มมีอิสระจากพ่อแม่มากขึ้น และเริ่มพัฒนาความรับผิดชอบมากขึ้น จากเรื่องราว ที่เขาคิดว่าสำคัญ เขาเริ่มทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการ เป็นพลเมืองของสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น สร้างมนุษยสัมพันธ์กับคนอื่น (Spock. 1964 : 318-320) เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็คนั้น เด็กจะสังเกต พ่อแม่ ครู และบุคคลอื่นที่เด็กประทับใจ และจดจำเอาไว้ว่าสิ่งใดที่จะกระทำเช่น ความรับผิดชอบ ความเป็นตัวของตัวเอง การทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ พ่อแม่ และครู จึงเป็นตัวอย่างที่สำคัญโดยเฉพาะในวัยเด็กประถม ซึ่งความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นใน ตัวเด็กมิใช่เกิดขึ้นโดยพ่อแม่ให้งานเด็กทำ แต่เกิดจากพ่อแม่มีความสัมพันธ์

โต้ตอบกับเด็ก ให้ความอบอุ่น เป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็ก สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ โดยไม่คอยพึ่งคนอื่น (Strang. 1959 : 90)

นอกจากความรับผิดชอบแล้ว การแก้ปัญหาที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานอีกอันหนึ่งที่บุคคลควรจะมีพัฒนา เนื่องจากบุคคลทุกคนจะต้องมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา จึงต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหาสถานการณ์ที่ไม่เป็นปัญหาเป็นเรื่องที่ทุกคนพอใจ ไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต ส่วนสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นเรื่องที่ทุกคนไม่ต้องการให้เกิดขึ้น แต่ก็ เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา และตัดสินใจด้วยตนเอง จึงเป็นทักษะอย่างหนึ่งในการสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็ก

เพียเจตนักจิตวิทยาชาวสวิส เป็นผู้สนใจคนคว้าเกี่ยวกับเด็กเป็นอย่างมาก และได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้น เขามีความคิดว่าการที่เด็กได้มีโอกาสปะทะสัมพันธ์ (Interaction) กับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เด็กจะทำให้เด็กเกิดพัฒนาการด้านความคิดและสติปัญญาต่อไปเรื่อย ๆ (พรณี ชูทัย 2522 : 90)

เพียเจต (Piaget) ได้แบ่งพัฒนาการทางความคิดออกเป็น 3 ขั้นใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เมื่อบรรลุถึงสติปัญญาขั้นหนึ่งแล้วจะเป็นรากฐานของสติปัญญาขั้นต่อไป สุรางค์ โค้วตระกูล (สุรางค์ โค้วตระกูล 2513 : 18-19) ได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต และพบว่าเด็กในระดับประถมศึกษาามีช่วงพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้น Concrete operation stage ซึ่งเป็นระยะที่เด็กแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และสิ่งที่เป็นรูปธรรม เป็นระยะที่เด็กเข้าใจความคิดของผู้อื่นได้ดีขึ้น เพราะเด็กเริ่มลดความคิดยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง โดยเริ่มเอาเหตุผลรอบ ๆ ตัวมาคิดประกอบในการตัดสินใจ หรือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนั้นความสามารถในการจำของเด็กในช่วงนี้ยังมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถสนทนากับบุคคลอื่น และเข้าใจความคิดของบุคคลอื่นได้ดี

จอห์น ดิวอี้ (Dewey quoted in frost and Kissing 1976 : 138) ได้กล่าวว่า ทักษะต่างๆที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของเด็ก เช่น การตัดสินใจด้วยตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา ตลอดจนการรู้จักคิด เป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาคือให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นด้วยตนเอง

ดังนั้น เด็กที่ได้รับประสบการณ์เหล่านี้จึงมีโอกาสดำเนินความคิดอย่างเสรี และสามารถนำความคิดที่ได้มาแก้ปัญหาของตนเองและส่วนรวม ตลอดจนการเรียนรู้ถึงการเลือกสรรสิ่งที่ต้องการไว้ และกำจัดสิ่งที่ไม่ต้องการออกไป

จากความสำเร็จของการพัฒนาความรับผิดชอบและการแก้ปัญหาที่กล่าวมา เมื่อหันมามองทางด้านการศึกษาระบบการศึกษาไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ซึ่งเป็นแผนแม่บทในการศึกษาชาติ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับคือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทุกระดับมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน 9 ข้อ ซึ่งในข้อ 3 มีใจความว่า มุ่งให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัว และต่อตนเอง ส่วนข้อ 8 กล่าวว่า มุ่งให้เด็กมีความสามารถติดต่อ ทำความเข้าใจ และร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักแสวงหาความจริง สามารถแก้ปัญหาและขอชี้แจงด้วยสติปัญญาและโดยสันติวิธี (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 2)

เฉพาะระดับประถมศึกษาที่รัฐจัดให้คนไทยทุกคน การศึกษาในระดับนี้มุ่งเน้นให้การเรียนรู้ทั้งหมดไปใช้ในการดำรงชีวิต หลักสูตรมีความเบ็ดเสร็จในตนเอง มีเนื้อหาสาระที่เป็นแก่นรวมกัน ในขณะที่เดียวกันก็สามารถดัดแปลงให้เข้ากับสภาวะของความเป็นอยู่ในแต่ละท้องถิ่น หลักสูตรประถมศึกษาได้แบ่งมวลประสบการณ์ต่างๆ เป็น 4 กลุ่มวิชาคือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (วารุณี ธนวรานิษฐ์ 2525 : 20-21)

ซึ่งในแต่ละกลุ่มวิชามีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน คิดอย่างเป็นอย่างอิสระ มีเหตุผล รู้จักวิจารณ์ ตัดสินใจ สามารถคิดเป็น ทำเป็น และมีความสามารถแก้ปัญหานั้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม โดยการวางพื้นฐานให้เด็กเกิดความรับผิดชอบและมีความสามารถในการแก้ปัญหานั้น เป็นปัจจัยที่รัฐเล็งเห็นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจะช่วยให้ได้ประชากรที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะเผชิญกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความสามารถที่จะเป็นพลังที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติได้

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสำคัญ
ในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ทั้งนี้โดยจะศึกษาว่าเด็กที่มี เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของ
มารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว ที่ต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบ
หรือความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันหรือไม่ ตลอดจนศึกษาถึงความสัมพันธ์
ของตัวแปรทั้งสองด้วย ผู้วิจัยคาดว่าผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นแนวทางใน
การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาระดับพื้นฐานให้
เด็กได้พัฒนาจิตลักษณะที่เหมาะสมกับปัจจัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยจากตนเอง
อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพอันจะเป็นประโยชน์ต่อ
ประเทศชาติในอนาคต

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนชั้น
ประถมศึกษา โดยจำแนกตาม เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษา
ของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนชั้น
ประถมศึกษา โดยจำแนกตาม เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษา
ของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสำคัญในความรับผิดชอบกับ
ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนชั้นประถม
ศึกษาว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่เมื่อ เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา
การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ ครู
ผู้ปกครอง และผู้บริหารค้นหาแนวทางสำหรับการปลูกฝัง ส่งเสริมนักเรียนในทางที่
เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ทำให้ทราบถึงความสามารถในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา ว่าจะมีความแตกต่างกันหรือไม่ เมื่อ เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกัน ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม ตลอดจนการสอนการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเขาได้เหมาะสมกับศักยภาพ

3. ช่วยให้ทราบทิศทางและระดับของความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในความกับผิดชอบกับความสามารถในการแก้ปัญหา

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชายและหญิง ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ปีการศึกษา 2530 จากโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 423 คน

2. ตัวแปรที่จะศึกษา

ก. ตัวแปรอิสระ มีดังนี้

1. เพศ

1.1 ชาย

1.2 หญิง

2. ระดับชั้น

2.1 ประถมศึกษาปีที่ 3

2.2 ประถมศึกษาปีที่ 4

2.3 ประถมศึกษาปีที่ 5

2.4 ประถมศึกษาปีที่ 6

3. ถิ่นที่อยู่

3.1 ในเมือง

3.2 นอกเมือง

4. การศึกษาของบิดา

4.1 สูง

4.2 กลาง

4.3 ต่ำ

5. การศึกษาของมารดา

5.1 สูง

5.2 กลาง

5.3 ต่ำ

6. ตำแหน่งท้องในครรภ์

6.1 คนโต

6.2 คนกลาง

6.3 คนเล็ก

ข. ตัวแปรตาม ได้แก่

1. ความสำคัญในความรับผิดชอบ แบ่งเป็น 5 ด้าน

1.1 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง

1.2 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง

1.3 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัว

1.4 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน

1.5 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อน

2. ความสามารถในการแก้ปัญหา

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้ความหมายของคำหรือข้อความที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นที่เข้าใจตรงกันจึงกำหนดความหมายของคำหรือข้อความดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญในความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้านดังนี้

1.1 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติในการระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง สามารถจัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค ตั้งใจเล่าเรียน ประพฤติตนให้เหมาะสม ละเว้นความชั่ว สามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ รู้จักประมาณการใช้จ่าย และยอมรับการกระทำของตนเองทั้งผลดี และผลเสีย

1.2 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รักษาสมบัติของส่วนรวม ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ละเลยในหน้าที่พลเมืองดี และมีความซื่อสัตย์

1.3 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของบิดา มารดา เคารพ เชื่อฟัง ช่วยเหลือภารกิจของบิดามารดา ตามควรแก่โอกาส ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว รักษาและเชิดชูชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล และทำตนเป็นคนดี สุภาพอ่อนน้อมต่อบิดามารดาและผู้อาวุโส

1.4 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน เคารพ เชื่อฟังครู อาจารย์ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามความสามารถและโอกาส รักษาและเชิดชูชื่อเสียงของโรงเรียน

1.5 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติช่วยเหลือเพื่อนตามความเหมาะสม คอยแนะนำให้เพื่อนทำความดี คอยตักเตือนเพื่อนเมื่อเห็นเพื่อนกระทำความผิด มีความรักและความจริงใจต่อกัน ไม่ทะเลาะรังแกกัน ไม่เอาเปรียบเพื่อน และเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

ความสำคัญในความรับผิดชอบสามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบความสำคัญในความรับผิดชอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยคะแนนแบบทดสอบแบ่งออกเป็น 6 ส่วน คือ ส่วนที่ 1-5 เป็นคะแนนความสำคัญในความรับผิดชอบในแต่ละด้าน และส่วนที่ 6 เป็นคะแนนรวมความสำคัญในความรับผิดชอบทั้ง 5 ด้าน

2. ความสามารถในการแก้ปัญหา หมายถึงแนวความคิดในการแก้ไขปัญหา สถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับ ตนเอง ครอบครัว และโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ยาก โดยสามารถบอกถึงวิธีป้องกัน หลีกเลี่ยง แก้ไข เมื่อเผชิญกับสถานการณ์นั้น ๆ การแก้ปัญหาดวยตนเองถือว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด รองลงมาคือให้คนอื่นช่วยเหลือ และการแก้ปัญหาไม่ได้หมายถึงไม่รู้วิธีใน

การแก้ปัญหา แสดงแต่ความอึดอัด คับข้องใจ หรือหลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา ในการวิจัยครั้งนี้จะแทนพฤติกรรมความสามารถในการแก้ปัญหาวัยละแฉกจากแบบทดสอบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

3. ตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว หมายถึงการเป็นบุตรคนโต คนกลาง คนเล็ก ในจำนวนพี่น้องทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่ในครอบครัว

3.1 บุตรคนโต หมายถึงเด็กที่เป็นบุตรคนเดียวของครอบครัวหรือมีน้องแต่ไม่มีพี่

3.2 บุตรคนกลาง หมายถึงเด็กที่มีทั้งพี่และน้อง

3.3 บุตรคนเล็ก หมายถึงเด็กที่มีแต่พี่ไม่มีน้อง

4. ระดับการศึกษาของบิดา หมายถึงวุฒิการศึกษาสูงสุดที่บิดาของเด็กได้รับ แบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

4.1 ระดับต่ำ หมายถึงไม่ได้รับการศึกษาหรือได้รับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้นถึงชั้นประถมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

4.2 ระดับกลาง หมายถึงได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

4.3 ระดับสูง หมายถึงได้รับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย

5. ระดับการศึกษาของมารดา หมายถึงวุฒิการศึกษาสูงสุดที่มารดาของเด็กได้รับ แบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

5.1 ระดับต่ำ หมายถึงไม่ได้รับการศึกษาหรือได้รับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้นถึงชั้นประถมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

5.2 ระดับกลาง หมายถึงได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

5.3 ระดับสูง หมายถึงได้รับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย

6. เด็กนักเรียน หมายถึงเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ปีการศึกษา 2530 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

7. ชั้นประถมศึกษา หมายถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และ 6

8. ถิ่นที่อยู่ หมายถึงภูมิสำเนาที่เด็กอาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด แบ่งเป็น

2 ลักษณะคือ

8.1 เด็กนักเรียนที่อยู่ในเมือง หมายถึงเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เกิดและอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลในจังหวัดขอนแก่นมาตั้งแต่เกิด

8.2 เด็กนักเรียนที่อยู่นอกเมือง หมายถึงเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เกิดและอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล และอยู่ห่าง
ถนนหลวงไม่น้อยกว่า 5 กิโลเมตร ในจังหวัดขอนแก่นมาตั้งแต่เกิด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหา ตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของความสำนึก
2. ความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ
4. ความสามารถในการแก้ปัญหา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างความสำนึกในความรับผิดชอบ กับความสามารถในการแก้ปัญหา

ความหมายของความสำนึก

ความสำนึก (Awareness) หมายถึง การรับรู้ หรือการที่บุคคลมีความรู้ ในสิ่งต่าง ๆ การรับรู้หรือความสำนึกของบุคคลจัดเป็นขั้นตอนของกระบวนการทาง จิตเป็นต้นว่า การยอมรับนวัตกรรม และกระบวนการเกิดทัศนคติ (จรรยา สุวรรณทัต 2525 : 11)

ความสำนึกเป็นแรงควบคุมภายใน ความละเอียด อันเป็นผลให้มีการทำตาม ความสำนึก (อบุรรัตน์ เพ็งสถิตย 2524 : 248)

ฮิลการ์ดและคนอื่น ๆ (Hilgard , Atkinson and Atkinson . 1971 : 5) ได้ให้ความหมายของความสำนึกไว้ว่า หมายถึงการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อโลก ต่อ ความจำ ต่อความฝัน ความสุข และความทุกข์ของตน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

นักจิตวิทยาหลายคนเห็นพ้องต้องกันว่า ความรับผิดชอบเป็นลักษณะหนึ่ง ซึ่งแสดงถึง ภูมิภาวะทางด้านอุปนิสัย และเป็นส่วนประกอบสำคัญยิ่งในการดำรง ชีวิตในสังคมหนึ่ง เนื่องจากสังคมแต่ละแห่ง บุคคลแต่ละบุคคลมีบทบาทที่จะกระทำ หลายอย่างมากมายด้วยกัน ถ้าทุกคนในสังคมรู้จักรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน เป็นอย่างดีแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดสันติ ตลอดจนความงอกงามในสังคมนั้น (สมศักดิ์ ชินพันธ์ 2523 : 9)

ในเรื่องความรับผิดชอบได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันหลายท่านดังนี้ พังก์และแวกแนลล์ (พิกิจตรา พงษ์จินดากร 2525 : 16 อ้างอิงมาจาก Funk and Wagwall. 1961 : 1073) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า ความรับผิดชอบ คือการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและรับชอบในการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ สามารถจัดการเงินและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่หรือข้อตกลง ที่ได้ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรมและหลักของศีลธรรมอีกด้วย

บราวเน (Browne. 1958 : 58) ได้สรุปองค์ประกอบของความรับผิดชอบว่าดังนี้คือ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่ทอดยถ้อยอุปสรรค ทำงานแข่งขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาที่จะทำให้ดีกว่าเดิม

ลอว์ชี (Lawshe. 1966 : 122) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นลักษณะหนึ่งของการค้นหาอุปนิสัย อารมณ์ของบุคคลที่มีความรอบคอบ รับผิดชอบและเป็นที่ไว้วางใจได้มากน้อยเพียงใด

แคทเทล (Cattell. 1963 : 154) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความสามารถ ในความรับผิดชอบไว้ว่า คือบุคคลที่รับผิดชอบในหน้าที่ มีความบากบั่นพากเพียร ถือ คัดติศรี ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ลักษณะผู้ที่มีความรับผิดชอบน้อยคือ คนที่ถือความสะเดก เป็นเกณฑ์ หลีกเลียงข้อบังคับ

ฟลิปโป (Flippo. 1966 : 122) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบ ไว้ว่า เป็นความผูกพันที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็จนี้ เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือพันธะผูกพัน หน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์

ชวาล แพรัตกุล (ชวาล แพรัตกุล 2514 : 33) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบในรูปพฤติกรรมไว้ว่า ความรับผิดชอบหมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงาน และติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ละเมียด ลิมอักษร (ละเมียด ลิมอักษร 2517 : 8) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึงการปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ และขยันขันแข็ง เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ไม่ถือเอาความชอบใจหรืออารมณ์เป็นใหญ่ ใช้ความพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ความรับผิดชอบจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติงาน

ชานาญ นิสารัตน์ (ชานาญ นิสารัตน์ 2524 : 53) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบคือ การยอมรับรู้และสำนึกในการกระทำของตนเอง ยอมรับผลการกระทำของตนด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่บิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติสอดคล้องกับกฎจริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้อื่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2514 : 77) กล่าวว่าบุคคลที่มีความรับผิดชอบจะต้องประกอบด้วย ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดรอบคอบ ความสามารถและความรอบรู้ ความเอาใจใส่ และความฝึกฝน แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

ประเทิน มหาจันทร์ (ประเทิน มหาจันทร์ ม.ป.ป. : 72) ได้ศึกษาถึงความรับผิดชอบสองด้านคือ ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ซึ่งละออ การุณยนิข ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่คือ ต้องปฏิบัติตามหน้าที่การงานและหน้าที่ทางสังคม หน้าที่อื่น ทั้งปฏิบัติต่อตนเอง บิดามารดา ต่อญาติพี่น้อง ต่อบุคคลทั่วไป และต่อประเทศชาติ ชิงมนุษย์ ต้องรับผิดชอบต่อนหน้าที่เหล่านี้ ความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าบุคคลใดบรรลุวุฒิภาวะมากน้อยเพียงใด ในด้านความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานนั้น เนื่องจาก

ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติทั้งของตนเองและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในด้านการงาน และในด้านส่วนบุคคลก็ควรจะตั้งใจทำหน้าที่การงานของตนเองให้เสร็จตามที่ได้รับมอบหมายมา ไม่ละเลยทอดทิ้ง ผู้ที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ในการงานของตน คอยหาทางให้การงานของตนได้ก้าวหน้า และหาทางไม่ให้เกิดความบกพร่อง เสียหายในวงงานของตนที่รับผิดชอบอยู่ ผู้ที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ย่อมถือว่า งานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของตนนั้นสำคัญที่สุด ซึ่งจะละเลยหรือหลีกเลี่ยงไม่ได้จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด และปฏิบัติตามระเบียบที่ได้วางไว้ให้เป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติหน้าที่แต่ละอย่าง ผู้รับผิดชอบต่อหน้าที่ย่อมถือว่าเป็นข้อเสียหายอย่างร้ายแรงถ้าตนปฏิบัติงานในหน้าที่บกพร่อง ดังนั้นจึงต้องไม่มอบงานให้คนอื่นทำแทนเพื่อเห็นแก่ความสะดวกเป็นครั้งคราว และกล่าวถึงผู้ที่มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนว่า ย่อมจะรับผลการกระทำของตนทั้งผลดีและผลเสีย เพราะฉะนั้นผู้ที่มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองย่อมจะไตร่ตรองดูให้รอบครอบก่อนว่า สิ่งใดที่ตนจะทำการไปนั้นจะเกิดผลเสียหรือไม่ จะปฏิบัติแต่สิ่งใดทำให้เกิดผลดีเท่านั้น (ละออ การุณยวณิช 2505 : 4-5)

สมพงษ์ ตีรพัฒน์ (สมพงษ์ ตีรพัฒน์ 2517 : 15-20) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบไว้ว่า บุคคลจะเกิดความรู้สึกผิดชอบก็ต่อเมื่อ ได้เคยฝึกรับผิดชอบในด้านการมีระเบียบ ทำให้มีความเคารพในกฎเกณฑ์ มีความละเอียดรอบคอบซึ่งตนเองสามารถบังคับตนเองได้ และได้จัดกลุ่มพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบไว้

7 กลุ่มคือ

1. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ
2. กล้าเผชิญความจริง
3. รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
4. ปฏิบัติงานตามระเบียบอย่างเคร่งครัด
5. คอยติดตามผลงานเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น
6. มีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้
7. รักษาสมบัติส่วนรวมเหมือนของตนเอง

พระณต เล็กสวาสดี (พระณต เล็กสวาสดี 2517 : 9) ได้ให้ความหมายของความรู้สึกที่รับผิดชอบไว้ว่า หมายถึงความรู้สึกที่ตนเองจะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นมาน้อยเพียงใด คือ

1. ช่วยเหลืองานของครอบครัวและส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
2. ตรงต่อเวลา ป้อนสัตย์ ไว้ใจได้
3. กล้าเผชิญต่อความจริง
4. ตั้งใจทำงานโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง
5. รับผิดชอบตนเองทั้งการงาน การเงินและการเรียน
6. ดูแลของส่วนรวมเหมือนของตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
7. รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนเอง โดยไม่ละเมิดสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น

พิจิตรา พงจินดากร (พิจิตรา พงจินดากร 2525 : 8-11) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อไว้วางใจ หมายถึงความมุ่งมั่นในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียรและความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลของการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ ทั้งที่จะพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น และได้แบ่งขอบข่ายความรับผิดชอบต่อออกเป็นด้านต่างๆ ทั้งนี้โดยยึดหลักสูตรและแผนการสอนเรื่องความรับผิดชอบต่อในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนี้คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึงลักษณะดังต่อไปนี้
 - 1.1 รู้จักระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองให้สมบูรณ์อยู่เสมอ
 - 1.2 ตั้งใจเล่าเรียน หมั่นฝึกหัดความรู้ และฝึกตนเองในด้านประสบการณ์ต่าง ๆ

การต่าง ๆ

- 1.3 สามารถจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับตนเองได้อย่าง

เหมาะสม

- 1.4 รู้จักประพฤติตนให้เหมาะสม
- 1.5 รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม
- 1.6 รู้จักประมาณในการใช้จ่ายและมีความประหยัด
- 1.7 ทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ
- 1.8 ยอมรับผลของการกระทำของตนเอง

2. ความรับผิดชอบต่อสังคมหมายถึง ความรับผิดชอบด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 2.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง คือลักษณะดังต่อไปนี้
 - 2.1.1 ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคม
 - 2.1.2 ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม
 - 2.1.3 ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม
 - 2.1.4 เมื่อเห็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสังคม ควรช่วยแก้ไขตาม

ความสามารถ

- 2.1.5 คอยช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่ในสังคม
- 2.1.6 ไม่ละเลยในหน้าที่พลเมืองดี
- 2.2 ความรับผิดชอบต่อบิดามารดาและครอบครัวมีลักษณะดังนี้
 - 2.2.1 เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของบิดามารดา
 - 2.2.2 ช่วยเหลือภารกิจของบิดามารดาตามควรแก่โอกาส
 - 2.2.3 ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว
 - 2.2.4 รักษาและเปิดเผยชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล
- 2.3 ความรับผิดชอบต่อครู อาจารย์ และโรงเรียน มีลักษณะดังนี้
 - 2.3.1 ตั้งใจเล่าเรียน
 - 2.3.2 เชื่อฟังครู อาจารย์
 - 2.3.3 ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน
 - 2.3.4 รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
- 2.4 ความรับผิดชอบต่อเพื่อนมีลักษณะดังนี้
 - 2.4.1 ช่วยตักเตือนแนะนำเมื่อเพื่อนทำผิด
 - 2.4.2 ช่วยเหลือเพื่อนอย่างเหมาะสม
 - 2.4.3 ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด
 - 2.4.4 ไม่ทะเลาะกัน ไม่เอาเปรียบกัน
 - 2.4.5 เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

จากความหมายของความสำนึกและพฤติกรรมความรับผิดชอบที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้สรุปเป็นความหมายของความสำนึกในความรับผิดชอบได้ดังนี้คือ

1. ความสำคัญในความรับผิดชอบตนเอง หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติในการระงับรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง สามารถจัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค ตั้งใจเล่าเรียน ประพฤติตนให้เหมาะสม ละเว้นความชั่ว สามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ รู้จักประมาณค่าใช้จ่าย และยอมรับการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย

2. ความสำคัญในความรับผิดชอบหน้าที่พลเมือง หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รักษาสมบัติของส่วนรวม ช่วยเหลือผู้อื่น ไมละเลยหน้าที่พลเมืองดี มีความซื่อสัตย์

3. ความสำคัญในความรับผิดชอบครอบครัว หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของบิดามารดา เคารพเชื่อฟัง ช่วยเหลือภารกิจของบิดามารดาตามควรแก่โอกาส ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว รักษาและเชิดชูชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล และทำตนเป็นคนดี สุภาพอ่อนน้อมต่อพ่อแม่และผู้อาวุโส

4. ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน เคารพเชื่อฟังครู อาจารย์ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามความสามารถและโอกาส รักษาและเชิดชูชื่อเสียงของโรงเรียน

5. ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติช่วยเหลือเพื่อนตามความเหมาะสม คอยแนะนำเพื่อนให้ทำความดี คอยตักเตือนเพื่อนเมื่อเห็นเพื่อนกระทำความผิด มีความรักและความจริงใจต่อกัน ไม่ทะเลาะรังแกกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อน และเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

พัฒนาการและการฝึกฝนความรับผิดชอบ

ประมวล ดิಕ್ಕินสัน (ประมวล ดิಕ್ಕินสัน 2520 :188-193) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กวัย 6-12 ขวบที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ซึ่งสรุปได้ว่า เด็กวัยเขาเรียนตอนต้น แสวงหาความอบอุ่น ความยอมรับจากผู้ใหญ่ และจากเพื่อนด้วย

วิธีที่ไม่แน่นอน และไม่รู้จักยังคิดควบคุมความรู้สึกไม่ได้เหมือนผู้ใหญ่ ฉะนั้นจึงแสดงแต่ความเอาใจตนเอง ต้องการเป็นผู้ชนะ ต้องทำอะไรก่อนคนอื่น พูดถึงแต่ตนเอง และเรื่องของครอบครัวของตนเอง เด็กวัยนี้ยังยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (self-centered) พออายุเข้า 10-12 ขวบเด็กจะแสดงอาการเปลี่ยนแปลงตอนนี้ทักษะต่าง ๆ เพิ่มขึ้นกว่าหนหลัง ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างความกลมกลืน (Assimilation) กับการปรับตัว (Accommodation) ก็เปลี่ยนไป เด็กจะสามารถปรับตัวได้ดีตามลำดับเปลี่ยนจากความรู้สึกว่าต้องการให้ผู้อื่นสนใจแต่ตนเองผู้เดียว หรือต้องการทำกิจกรรมก่อนผู้อื่น เป็นความรู้สึกว่าเขาต้องการทำให้ผู้อื่นพอใจในตัวเขาด้วย เพื่อจะได้มีเพื่อน มีคนรัก ไม่เจ็บเหงา เมื่อเด็กพัฒนามาถึงขั้นนี้เด็กจะรู้จักยับยั้งใจดีขึ้น ไม่ทำตามใจตนเอง จะมีความเชื่อมั่นมากขึ้น รู้จักความรู้สึกที่จะต้องควบคุม รู้จักรับผิดชอบดีขึ้น ดังนั้นผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจและจัดการให้เหมาะสม

✱ ความรับผิดชอบไม่ได้ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และได้จากการอบรมโดยตรง กล่าวคือถ้าการฝึกอบรมเป็นไปในทางที่ใช้อำนาจมากเกินไป ความรับผิดชอบของเด็กจะตรึงเกินไปด้วย ความเครียดที่เกิดจากการกระทำผิดและความวิตกกังวล จะขัดขวางการปรับตัวที่ดีของเด็ก และในทางกลับกันความรู้สึกผิดที่ไม่ได้รับการพัฒนา จะนำไปสู่ความรับผิดชอบที่หย่อน (Justin. 1950 : 722)

จะเห็นได้ว่าความรับผิดชอบเกิดจากการฝึกฝน ซึ่งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีส่วนสำคัญที่มีผลต่อความรับผิดชอบของเด็กด้วย การฝึกความรับผิดชอบให้แก่เด็กนั้นเป็นวิธีที่ละเอียดอ่อน และผู้ฝึกจำต้องมีวิธีที่รัดกุม เพื่อให้การฝึกนั้นได้ผลสมดังมุ่งหมาย ไซดแมน (Sideman. 1950 : 408-411) ได้รวบรวมทักษะเกี่ยวกับการฝึกความรับผิดชอบของ มิตตัน (Mitton) และ แฮริส (Harris) ไว้ดังนี้

1. ควรเริ่มฝึกความรับผิดชอบตั้งแต่วัยเด็ก
2. เด็กทุกคนควรมีโอกาสฝึกให้มีความรับผิดชอบ
3. การฝึกให้มีความรับผิดชอบและการจัดประสบการณ์ความรับผิดชอบควรให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากเขา

5. การฝึกให้เด็กรู้จักยับยั้งชั่งใจผู้ใหญ่อายุต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจในการฝึกไม่เร่งรัดจนเกินไป

6. เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่

7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ เมื่อรู้ว่าส่วนไหนควรอยู่ในความรับผิดชอบของเขา

8. เจตคติและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ต่อความรับผิดชอบของตน มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบของเด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำนึกในความรับผิดชอบ

อายุและระดับขั้นกับความรับผิดชอบ

งานวิจัยในต่างประเทศ โจนส์ (Jones. 1960 : 42-48) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบของเด็กตามระดับอายุพบว่า เด็กอายุ 9-11 ขวบ มีความรู้สึกรับผิดชอบน้อย และมีช่วงความรับผิดชอบแตกต่างกันมาก เด็กอายุ 11-13 ขวบ มีความรับผิดชอบสูงขึ้นเล็กน้อย และช่วงความรับผิดชอบไม่แตกต่างกันเลย อายุ 13 ปีขึ้นไป จะมีความรับผิดชอบสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงอายุ 16-17 ปี จะคงที่อีกครั้งหนึ่ง

ส่วนงานวิจัยในประเทศนั้น พรชัย รอดสมจิตร (พรชัย รอดสมจิตร 2528 : 67-68) ได้ศึกษาความสำนึกในความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของเด็กอายุระหว่าง 6-12 ปี ซึ่งอยู่ในสถานสงเคราะห์และเด็กในครอบครัวปกติในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กนักเรียนที่อยู่ในสถานสงเคราะห์และเด็กนักเรียนที่อยู่ในครอบครัวปกติในเขตกรุงเทพมหานครมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงขึ้นตามระดับอายุ ส่วนอภิสิทธิ์ วงษา (อภิสิทธิ์ วงษา 2517 : 53) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความรู้สึกรับผิดชอบต่อเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองแตกต่างกัน ต่อมาอารีย์ เศรษฐชัย (อารีย์ เศรษฐชัย 2523 : 46) ได้ศึกษาความรู้สึกรับผิดชอบต่อนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย โดยแยกเป็นปีที่ 1, 2 และปีที่ 3 พบว่า

ความรู้สึกับผิดชอบของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 มีความรู้สึกับผิดชอบสูงกว่าชั้นปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 มีความรู้สึกับผิดชอบแตกต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนสับโชค พูลนวม (สับโชค พูลนวม 2523 : 48-50) เปรียบเทียบความรับผิดชอบของกลุ่มตัวอย่าง 3 ระดับชั้นคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ระดับมีความรู้สึกับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา

จากรายงานการวิจัยที่กล่าวมา ชี้ให้เห็นว่า อายุและระดับชั้นที่ต่างกันมีผลต่อความรับผิดชอบ ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าวิจัยจึงตั้งสมมุติฐานไว้ว่า เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันน่าจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบแตกต่างกัน

เพศกับความรับผิดชอบ

จากงานวิจัยในต่างประเทศ สมาร์ท (Smart. 1966 : 536-537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก และสัมพันธ์ภาพที่มีต่อครอบครัว ซึ่งพบว่า ความรับผิดชอบนั้นจะเริ่มต้นในวัยเด็กก็ตาม แต่ก็พัฒนาสู่วัยรุ่น จากวัยรุ่นสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งจากผลการวิจัยอันเดียวกันพบว่า เด็กหญิงจะมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กชาย นอกจากนั้นงานวิจัยของบัตเตอร์เวิร์ท (Butterworth. 1974 : 2043) ได้ศึกษาความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 600 คน โดยสุ่มจากโรงเรียนต่าง ๆ ในแคลิฟอร์เนียก็พบว่า นักเรียนหญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนงานวิจัยภายในประเทศนั้น วรณี รักธรรม (วรณี รักธรรม 2518 : 70) ได้ศึกษาความรับผิดชอบของเด็กไทยเชื้อชาติไทยกับเด็กไทยเชื้อชาติจีน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 120 คน พบว่าทั้งสองเชื้อชาติเด็กหญิงมีความรู้สึกับผิดชอบสูงกว่าเด็กชาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของประนต เล็กสวาสดี (ประนต เล็กสวาสดี 2517 : 97) ที่ได้ศึกษาความรู้สึกับผิดชอบของเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 339 คน พบว่าเด็กชายได้คะแนนความรู้สึกับผิดชอบน้อยกว่าเด็กหญิง และในปีเดียวกัน อภิสิทธิ์ วงษา (อภิสิทธิ์ วงษา 2517 : 53) ได้ศึกษาความรู้สึกับผิดชอบของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7

และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตเทศบาลเมืองตาก พบว่าในกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เด็กนักเรียนหญิงจะมีความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่าเด็กนักเรียนชาย ส่วนในกลุ่มเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความรู้สึกรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน ในปี พ.ศ. 2523/สบโชค พูลนวม (สบโชค พูลนวม 2523 : 48-50) ได้ศึกษาความรู้สึกรับผิดชอบของเด็กไทยพบว่า ความรู้สึกรับผิดชอบของเด็กหญิงสูงกว่าเด็กชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ทั่วประเทศ

จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า เด็กหญิงและเด็กชายมีความรับผิดชอบต่างกัน และมีแนวโน้มว่าเด็กชายจะมีความรับผิดชอบน้อยกว่าเด็กหญิงทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศ

สภาพแวดล้อมทางสังคมกับความรับผิดชอบ

มีงานวิจัยส่วนหนึ่งชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางสังคม เช่น สื่อมวลชน และประสบการณ์ทางบ้านมีผลต่อความรับผิดชอบของเด็ก ตัวอย่างเช่น เพคและฮาฟวิกเฮิร์ส (Peck and Havighurst, 1963 : 12) ได้ศึกษาพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยและแบบอัตตาธิปไตย พบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวแบบประชาธิปไตยมีความเป็นอิสระในตนเองและมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวแบบอัตตาธิปไตย เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1964 : 61) ได้ขอคนพบที่สนับสนุนงานวิจัยของเพคและฮาฟวิกเฮิร์ท โดยพบว่าผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ การให้ความสนใจ และเห็นความสำคัญของเด็กจะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง หักตนเอง และรู้จักรับผิดชอบ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย จะทำให้เด็กขาดความใกล้ชิดกับพ่อแม่ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และขาดความรับผิดชอบ ทำนองเดียวกัน สมาร์ท (อิลลิตธิ วงษา 2517 : 8 อ้างอิงมาจาก Smart, 1969 : 536-537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและสัมพันธภาพที่มีต่อครอบครัว พบว่าความรับผิดชอบของเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับการที่เด็กได้ใกล้ชิดกับพ่อแม่ พ่อแม่ยอมรับตรงกันข้ามกับนักเรียนที่ถูกพ่อแม่ห้ามปรามหรือเฉยเมยจะมีความรับผิดชอบน้อย

1 ชูนิค (Zunich, 1963 : 497-499) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการด้าน ความรู้สึกรับผิดชอบของ เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมต่ำและฐานะทาง สังคมปานกลาง เพื่อต้องการทราบว่า การรับรู้ทางสังคมของเด็กในด้าน ความรับผิดชอบนั้นแปรไปตามระดับชั้นทางสังคมหรือไม่ โดยใช้ A Children Responsibility Inventory เป็นเครื่องมือวัด ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 25 ข้อ ใช้เด็กจำนวน 500 คนในรัฐเคนซัส สหรัฐอเมริกา เป็นผู้ตอบ ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่มีฐานะทางสังคมระดับปานกลาง มีการรับรู้ความรับผิดชอบได้เร็วกว่าเด็กที่ มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมต่ำ

สำหรับงานวิจัยภายในประเทศนั้น สบโชค พูลนวม (สบโชค พูลนวม 2523 : 48-50) ได้ศึกษาความรู้สึกรับผิดชอบของ เด็กไทยพบว่า เด็กที่พ่อแม่มี ระดับการศึกษาต่างกันไม่มีความแตกต่างกันในด้านความรู้สึกรับผิดชอบ และในงาน วิจัยเดียวกันก็ยังคงศึกษาพบว่า ความรู้สึกรับผิดชอบของ เด็กที่มีถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมีความรู้สึกรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน ส่วนงานวิจัยของ พรชัย รอดสมจิตร (พรชัย รอดสมจิตร 2528 : 67-68) ซึ่งศึกษาความสำนึกใน ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่อยู่ในสถาน สังกัดและครอบครัวปกติในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าเด็กในครอบครัวปกติมี ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงกว่าเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์

มีงานวิจัยอีกส่วนหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นว่าลำดับการ เกิดก็มีผลต่อความรับผิดชอบ เช่น ประณต เล็กสวาสติ (ประณต เล็กสวาสติ 2517 : 97) ได้ศึกษาความรู้สึก รับผิดชอบของ เด็กชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่เป็นลูกคนแรกและ ลูกคนรอง ได้คะแนนความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่าลูกคนสุดท้อง แต่ลูกคนแรกและลูก คนรองได้คะแนนความรู้สึกรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1967 : 192-193) ที่พบว่า เด็กที่เป็นลูกคนแรกมักถูกฝึก ให้มีความรู้สึกรับผิดชอบมากกว่าลูกคนถัดไปในครอบครัว ซึ่งเท่ากับช่วยให้เด็กที่เป็น ลูกคนแรกเรียนรู้ถึงความรับผิดชอบด้วย

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบจะสรุปได้ว่า ได้มีการวิจัยเปรียบเทียบเกี่ยวกับความรับผิดชอบอย่างกว้างขวางในตัวแปรด้านต่างๆ เช่น วิธี การอบรมเลี้ยงดู การศึกษา สติปัญญา และเชื้อชาติ อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าว ส่วนมากเป็นการศึกษาความรับผิดชอบในลักษณะรวม ๆ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ได้มุ่งที่จะศึกษาเปรียบเทียบความรับผิดชอบทั้งในลักษณะรวมและลักษณะแยกย่อยออกไปแต่ละด้านว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ เมื่อปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เช่น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดามารดา ระดับชั้น และปัจจัยจากตัวเด็กเอง เช่น เพศ ลำดับ การเกิด แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยนี้ก็คาดว่าจะประโยชน์ต่อผู้ปกครอง ครู และผู้ท่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะหาแนวทางที่จะพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมที่เป็นทั้งการแสดงความรู้ ความคิดจากประสบการณ์ ก่อน ๆ และส่วนประกอบของสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน นำมาจัดเรียงใหม่ เพื่อผลสำเร็จเฉพาะอย่าง (Bourne, Ekstrand & Dominoski, 1971 : 556) เนื่องจากมนุษย์ทุกคนย่อมมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลาจึงต้องเผชิญกับ สถานการณ์ทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา สถานการณ์ที่ไม่เป็นปัญหาเป็นเรื่องที่ทุกคนพอใจไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต ส่วนสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นเรื่องที่ทุกคนไม่ต้องการให้เกิดขึ้น แต่ก็เป็นที่ไปไม่ได้ การแก้ปัญหาจึงเข้ามามีบทบาท ในชีวิตประจำวัน

ความหมายของปัญหา

ปัญหาเป็นสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีแนวโน้มว่าจะไม่ตรงกับ ความต้องการ ดังที่ เมเยอร์ และไฮเกอร์เคน (อารีย์ เกรษฐชัย 2520 : 5 อ้างอิงมาจาก Mayer and Heidgerken, 1962: 200) ได้ให้ความหมายของปัญหา ไว้ว่า ปัญหาหมายถึงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินงานที่คาดหวังไม่ ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาจากสาเหตุและที่มาของปัญหานั้น ๆ และต้อง

ดำเนินการแก้ไขด้วยกระบวนการที่เหมาะสม เพื่อจัดปัญหาเหล่านั้นให้ลื่นไป

ชนิดของปัญหา

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนเราแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (บุญเลี้ยง พลอาวุธ 2511 : 23)

1. ปัญหาในชีวิตประจำวัน ได้แก่ปัญหาที่คนเราต้องพบและต้องแก้ไขเสมอ ในชีวิตประจำวัน แต่ละคนอาจจะพบปัญหา มากบ้างน้อยบ้าง ยากบ้างง่ายบ้าง แตกต่างกันไป บางทีก็สามารถแก้ปัญหาได้ บางทีก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ปัญหาในชีวิตประจำวันนี้เกิดจากความต้องการที่จะกระทำการแก้ปัญหาให้หมด ลื่นไปเป็นส่วนใหญ่

2. ปัญหาทางสติปัญญา ได้แก่ปัญหาที่เกิดจากความต้องการ การอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ส่งเสริมให้คนฉลาดขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นผลให้เกิดความเจริญขึ้นในหลาย ๆ ด้าน

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะปัญหาประเภทแรกเท่านั้น กล่าวคือมุ่งที่จะศึกษาถึงความสามารถในการแก้ปัญหาทั่ว ๆ ไป ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นปัญหาที่เด็กต้องพบในการดำรงชีวิต ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเองและเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

การหาสาเหตุแห่งปัญหา

การหาสาเหตุแห่งปัญหานี้ใช้หลักการดังต่อไปนี้ (Meyer and Heidgerken 1962 : 200-201)

1. การใช้หลักของเหตุผลหรือหลักของตรรกวิทยา
โดยการถามคำถามคำว่า "อย่างไร" และ "ทำไม" ซึ่งถ้าสามารถตอบคำถามได้ก็พอจะทราบว่าจะอะไรคือสาเหตุ
2. พิจารณาหาสาเหตุของบมปัญหาหรือความเบี่ยงเบน
พยายามหาสาเหตุที่ทำให้เกิดบมของปัญหา และสาเหตุที่ทำให้เกิดความเบี่ยงเบนโดยใช้หลักตรรกวิทยา

3. ใช้ประสบการณ์ในการหาสาเหตุ

ความรู้ความชำนาญและการคลุกคลีกับงานประเภทใดประเภทหนึ่งนาน ๆ ย่อมทำให้เกิดความคุ้นเคย รู้สาเหตุที่มาของปัญหา ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงควรเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เขาร่วมพิจารณาด้วย

4. ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการหาสาเหตุ

การค้นพบสาเหตุในระยะแรก ๆ เป็นสาเหตุที่พบแล้วในอดีตทั้งสิ้น การที่จะพบสาเหตุใหม่ ๆ เพื่อที่จะนำมาแก้ไข จึงต้องใช้ความพยายามคิดค้นหาสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งควรนำกระบวนการความคิดสร้างสรรค์เข้ามาใช้

การแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตในสังคมแต่ละคนจึงมีความสนใจที่จะปรับปรุงความสามารถในการแก้ปัญหา บิดามารดาต้องการให้บุตรหลานรู้วิธีการแก้ปัญหา ครูต้องการรู้วิธีสอนให้เด็กนักเรียนมีทักษะในการแก้ปัญหา ดังนั้นการแก้ปัญหาก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง

ความหมายของการแก้ปัญหา

กาเย (Suwannathat. 1985 : 134, citing Gagne'. 1966) กล่าวว่า การแก้ปัญหา เป็นการปรับเปลี่ยนความสามารถที่เป็นสิ่งแปลกใหม่ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ

คลีน และ ฮิล (Suwannathat. 1985 citing Klein and Hill. 1971) ได้อธิบายว่า การแก้ปัญหาคือเป็นพฤติกรรมที่พยายามต่อสู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

วีระ สุวรรณนันท (วีระ สุวรรณนันท 2524 : 41) ได้กล่าวว่า การแก้ปัญหาคือ การแก้ที่สาเหตุแห่งปัญหา หนึ่งสาเหตุมีการแก้ไขได้หลายทาง ทางแก้ปัญหานั้นแต่ละทางอาจจะแก้ปัญหามากหลายสาเหตุ การแก้ปัญหาคือหาชุดทางเลือกใหม่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติด้วย อย่าหลงประสพการณ์ อย่าหลงวิชาการ อย่าพอใจในทางเลือกสองสามทาง ถ้าในกรณีที่มีปัจจัยจำกัด จงเลือกแก้ไขเฉพาะสาเหตุที่มีพลังที่ก่อให้เกิดปัญหามากที่สุดก่อน โดยเรียงตามลำดับของสาเหตุลงมา และในแต่ละชุดของทางเลือกให้หาแนวทางแก้ไขที่ครบเป็นระบบ

โดยยึดวัตถุประสงค์และการประหยัด

นอกจากนี้นักวิจัยบางท่านให้ความเห็นว่า การแก้ปัญหาแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล โคร และ โคร (Crow and Crow. 1961 : 153) กล่าวว่า ครุฑมักจะใช้คำว่า "สถานการณ์ของปัญหา" มากกว่า "ปัญหา" ซึ่งเป็นสภาวะที่ทำให้นักเรียนถึงความแตกต่างและกระตุ้นให้อยากเรียนรู้ ดังนั้น ความหมายจึงขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นตอบสนองหรือตัดสินใจอย่างไร กรอส และแมคโดแนล (Gross and McDonald. 1958) ได้พยายามค้นหาสิ่งที่มีความจำเป็นหรือทักษะประสบการณ์ของนักแก้ปัญหา และพบว่า การแก้ปัญหาเป็นเทคนิคของแต่ละบุคคล ส่วนเบอร์ตัน (Burton. 1958) ได้กล่าวว่า กระบวนการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการของการระลึกได้หรือการรวบรวมข้อมูลใหม่ ๆ หรือเป็นทักษะของแต่ละบุคคล และ มุลลี (Mouly. 1973) ได้ให้ความหมายว่าเป็นการหยั่งรู้ หรือเป็นประสบการณ์ที่จัดการต่อสิ่งนั้น ๆ (Suwannathat. 1985 : 134)

การแก้ปัญหาที่กล่าวมานั้นแตกต่างกันไปแต่ละบุคคล แต่คนส่วนมากยอมรับจุดสำคัญ 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาคือ

1. ทักษะและประสบการณ์เดิมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักแก้ปัญหา
2. การใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ อายุ และความรู้
3. การฝึกหัดและการฝึกฝนช่วยเพิ่มทักษะในการแก้ปัญหา

วิธีการแก้ปัญหา

ได้มีผู้เขียนถึงทฤษฎีและวิธีการแก้ปัญหาไว้อย่างมากทั้งที่เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาทั่วไป และปัญหาที่ต้องใช้สติปัญญา เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มุ่งแต่เฉพาะการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันทั่ว ๆ ไป ผู้วิจัยจึงได้เลือกทฤษฎี และวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมและสมบูรณ์ และเป็นวิธีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาทั่ว ๆ ไปดังนี้

นีเวลล์ ไชมอน และโชว (Newell, Simon, Shaw. 1958 : 151)

ได้เขียนไว้ว่า ทฤษฎีการแก้ปัญหาคงจะตอบคำถามที่ว่าทฤษฎีนั้น

1. ทำนายนางานของผู้แก้ปัญหาในงานเฉพาะอย่าง
2. อธิบายการแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร

3. แสดงถึงการเปลี่ยนสภาวะของผู้แก้ปัญหา หรืองานที่ผู้แก้ปัญหาเผชิญได้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการแก้ปัญหาได้อย่างไร

4. อธิบายการแก้ปัญหาเฉพาะอย่างและทั่วไปว่าสามารถเรียนรู้และพัฒนาขึ้นได้อย่างไร

5. ทำนายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยบังเอิญที่ไปด้วยกันกับปัญหา

กาเย (Suwannathat, 1985 : 134 citing Gagne'1966) อธิบายถึงวิธีการแก้ปัญหา 2 วิธีคือ การแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการภายนอก เป็นการใช้สิ่งเร้าทางกายภาพ ภาษา และเครื่องมือต่าง ๆ และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการภายใน ซึ่งเป็นวิธีการของแต่ละบุคคล โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือการกำหนดปัญหา จำกัดขอบเขตของปัญหา กำหนดสมมุติฐาน และพิสูจน์ผลของการแก้ปัญหา และทั้งหมดนี้ก็คือ ขั้นตอนในการแก้ปัญหาทุกชนิด การแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการทั้งภายนอกภายในนั้นทำให้เกิดการแก้ปัญหาต่าง ๆ กัน ประเภทแรกถ้าบุคคลที่ประสบปัญหาที่ต่างประเภทกันหรือมีแนวคิดที่ต่างกัน ก็จะแก้ปัญหาดังกันประการที่สอง ถ้าบุคคลประสบปัญหาประเภทเดียวกันหรือเคยประสบมาแล้ว ก็จะแก้ปัญหาดังกันได้ สำหรับการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการภายในนั้น มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรวบรวมเหตุการณ์ การระลึกถึงเหตุการณ์ การแยกแยะเหตุการณ์ การรวบรวมสมมุติฐานใหม่ ๆ การเก็บรวบรวมผลสรุป และการทดสอบผลสรุปนั้น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการค้นพบผลสรุปซึ่งจะทำให้แก้ปัญหาดัง ๆ ได้

ส่วนทฤษฎีแก้ปัญหาที่ใช้ได้จนถึงปัจจุบันนี้ แม้เวลาจะผ่านมาเกือบ 70 ปี ก็คือ ทฤษฎีของ ดิวอี้ (Dewey) หลักสำคัญของทฤษฎีนี้กล่าวว่า กระบวนการคิดแก้ปัญหา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน (ชม ภูมิภาค 2516 : 7) คือ

1. เกิดความสับสนวุ่นวาย สงสัยหรือคับข้องใจ
2. ตรวจสอบดูว่าปัญหานั้นคืออะไร
3. ค้นหาข้อเท็จจริงและดูทางที่จะแก้ปัญหา
4. ทดลองดูทางที่คิดว่าจะแก้ปัญหานั้น หรือตรวจสอบปัญหานั้นใหม่
5. นำเอาวิธีการแก้ปัญหาที่ใช้ได้ไปใช้ขั้นต่อไป

การแยกแยะการคิดแก้ปัญหาออกเป็นขั้นต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น เป็นการแยกแยะจากความคิดที่ควรจะเป็นไป ซึ่งอาจจะไม่ใช่ความคิดที่แท้จริง โดยปกติคนเราในการคิดที่แท้จริงโอกาสที่จะได้ดำเนินไปในขั้นต่าง ๆ มีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะว่ามีปัจจัยอื่นมาปิดเบือน และชักแนวความคิดไปในรูปร่าง ๆ และสับสนโดยไม่ใช้ระเบียบวิธีการ ปัจจัยเหล่านี้จะมีอยู่มากมาย เช่น ความรู้ อารมณ์ ประสบการณ์ การสนใจ จากการสังเกตโดยทั่วไปจะเห็นว่า ความสามารถในการแก้ปัญหานั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์เป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ในการแก้ปัญหานั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในโอกาสต่างกันโดยพื้นฐานจะไม่ผิดกันมากนัก จึงสามารถใช้ความรู้เดิม ประสบการณ์เดิม อันเป็นหลักการใหญ่มาใช้ได้ การที่นำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาได้ก็เนื่องมาจากเหตุผลใหญ่ ๆ 3 ประการคือ

1. บุคคลมักจะพัฒนาความรู้รอบยอดและระบบของการเข้ารหัสสิ่งต่าง ๆ เอาไว้เพื่อใช้ในโอกาสข้างหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ารหัสปัญหาต่าง ๆ ไว้ รหัสปัญหาต่าง ๆ ที่ได้นั้นจะช่วยในการแก้ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้น
2. การพัฒนาของแนวโน้มการตอบสนอง แนวการตอบสนองที่ได้รับการเสริมแรงจะก่อตัวเป็นนิสัย และมักจะเกิดขึ้นก่อนเมื่อพบปัญหาใหม่ โดยบุคคลจะแก้ปัญหาตามที่ได้อบรมมา จะพยายามแล้วพยายามอีก เมื่อแนวโน้มนั้นแก้ไม่ได้จริง ๆ บุคคลจึงจะเริ่มคิดและเปลี่ยนแนวทางใหม่
3. การพัฒนาเทคนิคของการแก้ปัญหา เมื่อบุคคลได้แก้ปัญหามาก ๆ เราก็ย่อมจะมีความชำนาญในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น นอกจากนี้เทคนิคการแก้ปัญหายังส่อนกันได้

การส่งเสริมให้เด็กมีทักษะในการแก้ปัญหา

ก่อนที่จะส่งเสริมเด็กนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่บิดามารดา ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก ควรตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาก่อน เพื่อช่วยให้การส่งเสริมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ - การส่งเสริมนั้นกระทำได้โดย (Suwannathat 1985 : 138-139)

1. ฝึกฝนให้เด็กทำตามขั้นตอนกระบวนการแก้ปัญหา คือ การรวบรวมข้อมูล ตั้งสมมุติฐาน รวบรวมวิธีการแก้ปัญหา และทดสอบสมมุติฐาน
2. ควรเน้นในเรื่องการรวบรวมข้อมูลให้มาก
3. ฝึกให้รู้จักใช้ทักษะในการแก้ปัญหา นั่นคือฝึกให้คิดเกี่ยวกับการแก้ปัญห การแก้ปัญหาวัยวิธีต่าง ๆ และการทำนายผลของการแก้ปัญหานั้น ๆ การฝึกนี้ควรเริ่มทำให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตัดสินใจด้วยตนเอง
4. ใช้วิธีการ เชื่อมงวดกับเด็กให้น้อยที่สุด ควรใช้วิธีแจ่มแจ้งอธิบายเหตุผล
5. เปิดโอกาสให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ
6. การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา
7. ให้โอกาสเด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง
8. กระตุ้นให้คิดในหลายทิศทาง เพื่อที่จะนำไปใช้ในปัญหาที่ซับซ้อน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมานั้น การแก้ปัญหของบุคคลแตกต่างกันไป แต่ไม่ว่าเป็นปัญหาชนิดใด คนส่วนมากก็เป็นที่ยอมรับกันว่าปัจจัยที่สำคัญในการแก้ปัญหาต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ วุฒิภาวะ ประสบการณ์ และการฝึกฝน ดังนั้นแม้การศึกษาครั้งนี้จะมุ่งเฉพาะการศึกษาการแก้ปัญหทั่วไปในชีวิตประจำวัน แต่งานวิจัยที่นำมากล่าวนั้นมีทั้งการแก้ปัญหที่ต้องใช้สติปัญญา การแก้ปัญหทั่วไปที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า ดังนี้

อายุและระดับชั้นเรียนกับการแก้ปัญหา

ในต่างประเทศได้มีผู้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหากับระดับชั้นเรียน และอายุไว้อย่างหลากหลาย โดยในปี ค.ศ. 1975 เนเบอร์ (Nabors. 1975 :3241) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการแก้ปัญห ของเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ได้รับการสอนโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และเด็กที่ได้รับการสอนแบบเดิม หรือไม่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ช่วย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 100 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ ไบลิน (Beilin, 1967 : 5781) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการแก้ปัญหาการสร้างความเข้าใจจากการขึ้นต้นด้วยการเปลี่ยนที่ตัวอักษร โดยเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 8-14 ปี พบว่า งานที่ทำดีขึ้นตามระดับอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เคลเลอร์เฮาส์ (Kellerhouse, 1975 : 5781) ซึ่งได้ศึกษากับเด็กนักเรียนเกรด 1 และ เกรด 2 ในนิวยอร์ก ถึงความสามารถในการแก้ปัญหา พบว่า นักเรียนเกรด 2 มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่านักเรียนเกรด 1 นอกจากนั้นผลงานวิจัยของ ช่างหน และ นอค (Suwannathat, 1985 : 35 citing Zahn, 1967, Knox, 1978) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของนักศึกษาในวิทยาลัย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีระดับอายุมากกว่า จะสามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่า นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความคิดเอกลัษณ์ และความสามารถทางภาษาดวย และ นอคได้ผลการศึกษเพิ่มเติมว่า ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะ ผู้ใหญ่ที่ไม่ได้รับการศึกษานั้น พบว่าเด็กสามารถแก้ปัญหาในหลาย ๆ เรื่องได้ดีกว่าผู้ใหญ่ที่ไม่ได้รับการศึกษา

สำหรับงานวิจัยภายในประเทศนั้นมีผู้ทำการวิจัยในเรื่องนี้ได้ผลเช่นเดียวกัน โดยในปี พ.ศ. 2520 อารีย์ เศรษฐชัย (อารีย์ เศรษฐชัย 2520 : 46-48) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย ชั้นปีที่ 1, 2 และปีที่ 3 ปีการศึกษา 2519 จำนวน 226 คน โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยส่วนรวมของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในปีถัดมา เจริมพล ต้นสกุล (เจริญพล ต้นสกุล 2521 : 78) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กก่อนวัยเรียน อายุระหว่าง 3-6 ปี พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กก่อนวัยเรียนจะเพิ่มขึ้นตามระดับอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในปี พ.ศ. 2522 เพ็ญศิริ ชูติกุล (เพ็ญศิริ ชูติกุล 2522 : 61) ได้ศึกษาเด็กในระดับอายุสูงขึ้นอีก โดยศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในจังหวัดน่าน อายุระหว่าง 6-10 ปี

ได้ผลเช่นเดียวกันคือ เด็กที่มีอายุมากกว่าจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนงานวิจัยของ เจษฎา คุภางคเสน (เจษฎา คุภางคเสน 2529 : 54) ได้ศึกษาในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 พบว่า เด็กชั้นประถมปีที่ 1 มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแตกต่างกับเด็กชั้นประถมปีที่ 2 และปีที่ 3 และเมื่อพิจารณาแนวโน้มพบว่า เด็กชั้นประถมปีที่ 3 สามารถแก้ปัญหาได้สูงสุด รองลงมาคือชั้นประถมปีที่ 2 และปีที่ 1 ตามลำดับ

สรุปผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่แสดงถึงอายุ และระดับชั้นเรียน ที่มีผลต่อการแก้ปัญหาได้ว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนที่มีระดับอายุ และระดับชั้นเรียนต่างกันมีแนวโน้มว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาก็จะแตกต่างกันด้วย

เพศกับการแก้ปัญหา

ในต่างประเทศมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน ดังนี้ ในปี ค.ศ. 1975 เนเบอร์ (Nabors. 1975 : 3241) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหา ของเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ได้รับการสอนโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ และที่ได้รับการสอนโดยหลักสูตรเดิม ผลการวิจัยปรากฏว่า ไม่พบว่าเพศชาย หรือเพศหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่ง เบอร์นิง (Berning. 1979 : 3753) ได้วิจัยสนับสนุนเนเบอร์ พบว่าเพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างกันในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางสังคม

สำหรับงานวิจัยภายในประเทศนั้น เฉลิมพล ต้นสกุล (เฉลิมพล ต้นสกุล 2521 : 78-80) ได้ศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กก่อนวัยเรียน อายุระหว่าง 3-6 ปี ที่กำลังเรียนชั้นอนุบาล 1-2 จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ผลการวิจัยพบว่า เมื่อจำแนกตามเพศจะไม่พบความแตกต่างในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่นเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2526 อรชา วราวิทย์ (อรชา วราวิทย์ 2526 : 121) ได้ศึกษาการตัดสินใจแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่มีเพศต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินใจแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่มีเพศต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกัน แต่จากงานวิจัยของ

วีรพัฒน์ อติโรจน์ (วีรพัฒน์ อติโรจน์ 2529 : 44) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กนักเรียนในหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่าง 57 คน เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าสูงกว่านักเรียนหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งในปีเดียวกัน

เจษฎา คุ้มวงศ์ (เจษฎา คุ้มวงศ์ 2529 : 54) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน 3 ลักษณะ คือ เด็กในครอบครัวปกติ เด็กในสถานสงเคราะห์ และเด็กจากวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จากการวิจัยพบว่า เมื่อแยกตามเพศ ชาย หญิงแล้วความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาแนวโน้มพบว่า เด็กชายสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีกว่าเด็กหญิง

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับเพศและความสามารถในการแก้ปัญหา พอสรุปได้ว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งเพศชายและเพศหญิงมีทั้งที่แตกต่างกัน และไม่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานวิจัยที่ได้ผลไม่แตกต่างกัน เป็นงานวิจัยที่ส่วนมากเป็นการแก้ปัญหาทางดานสติปัญญา ส่วนงานวิจัยที่พบว่าเพศมีผลต่อการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันนั้น เป็นลักษณะของการแก้ปัญหาทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับปัญหาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า เด็กนักเรียนที่มีเพศต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน

สิ่งแวดล้อมทางสังคมกับการแก้ปัญหา

งานวิจัยในต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมกับการแก้ปัญหา โดยในปี ค.ศ. 1976 ฮอต และ เฟิลฮูเซน (Hautz and Feilhusen. 1976 : 229-237) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาของเด็กที่มีเชื้อชาติ และพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกันที่ผลต่อการแก้ปัญหา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน เกรด 4 จาก 12 ชั้นเรียน จำนวน 240 คน ที่มีเชื้อชาติและพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มฝึกหัดและไหรางวัล กลุ่มฝึกอย่างเดี่ยว และกลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า งานการแก้ปัญหาในกลุ่มที่ฝึกทั้งสองกลุ่ม ดีกว่ากลุ่มควบคุม แต่กลุ่มฝึกอย่างเดี่ยวอยู่ในระดับสูงสุด ซึ่งขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจสังคมด้วย

นอกจากนั้น แมคเคอร์ คินสกี และลาร์เซน (McCiure, Chinski and Larcen. 1978 : 504-513) ได้ศึกษาถึงการแก้ปัญหาทางสังคมของเด็กระดับชั้น ประถมปีที่ 3 และ 4 ทั้งชายและหญิง จำนวน 185 คน เป็นเด็กในโรงเรียนที่ตั้ง อยู่ในชุมชนทางตอนเหนือของรัฐคอนเนคติกัต ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชากรไม่มากนัก และเป็นประชากรที่ย้ายมาจากชนบท แบ่งเด็ก 185 คนออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มควบคุม ซึ่งไม่ได้รับการฝึกใด ๆ เลย กลุ่มที่ 2 จะได้รับการฝึกโดยวิธีโอ เทป กลุ่มที่ 3 จะได้รับการฝึกโดยวิธีโอเทปและอภิปราย และกลุ่มที่ 4 ได้รับการฝึกโดยวิธีโอเทปและการแสดงบทบาทสมมุติ ผลปรากฏว่าการฝึกทั้ง 3 แบบมี ผลต่อการคิดแก้ปัญหาของเด็ก และปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และยังพบอีกว่าการแสดง บทบาทสามารถโยงไปสู่การปฏิสัมพันธ์ในสังคมปัจจุบันด้วย และสามารถส่งเสริม ความสามารถในการแก้ปัญหาทางสังคมด้วย ซึ่งจากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของการฝึกในรูปแบบต่าง ๆ มีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก ด้วย ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาของบิดามารดา เฮดและซิมพสัน (Suwannathat. 1985 : 136 citing Hess and Simson. 1965) ได้ศึกษา ความสามารถด้านภาษาที่มีต่อการคิดการแก้ปัญหาของเด็ก พบว่าเด็กเล็กที่ บิดามารดาพูดคุย อธิบายสิ่งต่าง ๆ และใช้ภาษาที่มีความหมายแตกต่างกัน พร้อม ทั้งถูกหลักภาษา จะทำให้เด็กเรียนรู้จากคำต่าง ๆ มากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้เด็กคิดทางเลือกในการแก้ปัญหาได้มากขึ้น

งานวิจัยภายในประเทศ เพ็ญศิริ ชูติกุล (เพ็ญศิริ ชูติกุล 2522 : 61-63) ได้ศึกษาถึงความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กในเมืองและเด็กชนบท ในจังหวัด น่าน กับเด็กอายุระหว่าง 6-10 ปี พบว่าเด็กที่อยู่ในเมืองมีความสามารถในการ แก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็กชนบท ส่วนในปี พ.ศ. 2529 เจษฎา คู่ภาณุเศสน (เจษฎา คู่ภาณุเศสน 2529 : 54) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ของเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันพบว่า เด็กในครอบครัวปกติมีความสามารถ ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีกว่าเด็กจากวัดสระแก้ว และเด็กจากสถานสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนเด็กจากวัดสระแก้วและสถานสงเคราะห์ มีความ สามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่แตกต่างกัน เฉลิมพล ต้นสุกุล (เฉลิมพล ต้นสุกุล 2521 : 80) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กก่อนวัยเรียน

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาสูงมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าสูงกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อรช่า วราวิทย์ (อรช่า วราวิทย์ 2526 : 122) ได้ศึกษาการตัดสินใจแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ปกครองที่ต่างกัน มีการตัดสินใจแก้ปัญหาแตกต่างกัน

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น สภาพการสอนถิ่นที่อยู่ ตลอดจนการศึกษาของผู้ปกครองที่แตกต่างกันมีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานในการศึกษาครั้งนี้ว่า เด็กนักเรียนในเมืองจะมีความสามารถในการแก้ปัญหามากกว่าเด็กนักเรียนที่อยู่นอกเมือง และเด็กนักเรียนที่บิดามารดามีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันด้วย

จากงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมานั้นพอจะสรุปให้เห็นว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคคลมีแนวโน้มที่จะแตกต่างกัน ตามระดับอายุ ความรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม ตลอดจนการศึกษาของบิดามารดา ส่วนตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาแต่ยังไม่มียงานวิจัยอ้างอิงคือ ตำแหน่งของพี่น้องในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพราะการอบรมเลี้ยงดู ของพ่อแม่ในสังคมไทยนั้น มักจะมุ่งหวังให้ลูกคนโต ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ในการปกครองน้อง ๆ และช่วยเหลือพ่อแม่ในกิจการงานต่าง ๆ การตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ น่าจะมีความแตกต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า ตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวที่ต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหามากน้อยต่างกัน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหา

งานวิจัยโดยตรงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหามีน้อยมากและไม่เห็นเด่นชัดนัก ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

อารีย์ เศรษฐชัย (อารีย์ เศรษฐชัย 2520 : 46-48) ได้ศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความรู้สึกประทับใจ และความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย จากผลการศึกษาพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและความรู้สึกประทับใจมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิราพร เทพวีรพงศ์ (วิราพร เทพวีรพงศ์ 2514 : 174) ได้ศึกษาถึงการแสดงพฤติกรรมในการแก้ปัญหา ในกลุ่มของนักศึกษาปีที่ 3 วิทยาลัยการศึกษาระดับปริญญาตรี ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้สูงจะมีคุณสมบัติอื่นหนึ่งในอีกหลายประการคือ มีความรับผิดชอบ และร่วมมือซึ่งกันและกันขณะทำงานในกลุ่ม นอกจากนี้ วิราพร เทพวีรพงศ์ (2514 : 15) ยังได้สรุปผลงานวิจัยของ วัตต์ (watt) ที่ได้วิจัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของความเป็นผู้นำกับพฤติกรรมในการแก้ปัญหา โดยพบว่า บุคคลที่มีลักษณะของความเป็นผู้นำสูง คือมีความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความรับผิดชอบสูง จะมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าบุคคลที่มีลักษณะของความเป็นผู้นำต่ำ

จากผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ลักษณะความสามารถในการแก้ปัญหา และความรับผิดชอบมีแนวโน้มที่จะสัมพันธ์กัน โดยผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีมักจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูงด้วย ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า ความสัมพันธ์ในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหานั้นจะมีความสัมพันธ์กันในทางบวก

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานเพื่อทำการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เด็กนักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้าน และรวมทุกด้านแตกต่างกัน
2. เด็กนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน

3. เด็กนักเรียนที่มีถิ่นที่อยู่ต่างถิ่นมีความสำนึกในความรับผิดชอบแต่ละด้าน และรวมทุกด้านแตกต่างกัน
4. เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน
5. เด็กนักเรียนที่มารดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน
6. เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน
7. เด็กนักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน
8. เด็กนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน
9. เด็กนักเรียนที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน
10. เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน
11. เด็กนักเรียนที่มารดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน
12. เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน
13. ความสำนึกในความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชายและหญิงที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และ 6 สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2530 จำนวนทั้งหมด 121,485 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชายและหญิงซึ่งมาจากประชากร โดยประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดด้วยความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ($\alpha=0.05$) ซึ่งเทียบจากตารางขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample size table) และในการศึกษาครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 423 คน (สวน สายยศ และ อังคณา สายยศ 2524 : 287 อ้างอิงมาจาก Mercardo. 1977 : 54) วิธีดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

1. การสุ่มกลุ่มตัวอย่างเด็กนักเรียนในเมือง

1.1 สํารวจอำเภอที่ตั้งเป็นเทศบาลในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี

4 อำเภอคือ อำเภอเมืองขอนแก่น อำเภอบ้านไผ่ อำเภอเมืองพล และอำเภอชุมแพ เลือกสุ่มอย่างง่ายมา 1 อำเภอ คืออำเภอเมืองขอนแก่น

1.2 เลือกสุ่มโรงเรียนจากอำเภอที่สุ่มได้มา 1 โรงเรียน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย ได้แก่ โรงเรียนสนามบิน

1.3 สํารวจจำนวนห้องเรียนในแต่ละระดับชั้น ในกรณีที่มีหลายห้องในแต่ละระดับชั้นสุ่มมา 1 ห้องเรียน ซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กนักเรียนในเมืองรวม 89 คน (ดังรายละเอียดในตาราง 1)

2. การสุ่มตัวอย่างเด็กนักเรียนนอกเมือง

2.1 สํารวจรายชื่ออำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่นซึ่งมีทั้งหมด

17 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอแบ่งออกเป็น 4 เขตตามสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุ่มอย่างง่ายมาเขตละ 1 อำเภอ ได้แก่ อำเภอน้ำพอง อำเภอกระนวน อำเภอเขาสวนกวาง และอำเภอชนบท ซึ่งทั้ง 4 อำเภอเป็นอำเภอที่ตั้งเป็นสุขาภิบาล

2.2 เลือกกลุ่มโรงเรียนจาก 4 อำเภอที่สุ่มได้มาอำเภอละ

1 โรงเรียน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย ได้แก่ โรงเรียนบ้านคำจั่น โรงเรียนบ้านวังโพธิ์ โรงเรียนบ้านดงบัง และโรงเรียนบ้านโคกพระ

2.3 สํารวจจำนวนห้องเรียนในแต่ละระดับชั้นของแต่ละโรงเรียนในกรณีที่มีหลายห้องเรียนในแต่ละระดับชั้น เลือกสุ่มมา 1 ห้องเรียน

ตัวอย่างที่เป็นนักเรียนนอกเมืองรวม 334 คน (ดังรายละเอียดในตาราง 1)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น 423 คน ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชาย 209 คน และเด็กนักเรียนหญิง 214 คน

ตาราง 1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามถิ่นที่อยู่ ระดับชั้น และเพศ

ถิ่นที่อยู่	โรงเรียน	ระดับชั้น		ป.3		ป.4		ป.5		ป.6		รวม
		ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ในเมือง	รร. สนามบิน	10	11	13	9	12	11	11	12			89
นอกเมือง	รร. บ้านคำจั่น	7	12	2	11	7	10	11	10			70
	รร. บ้านวังโพธิ์	12	8	12	8	11	12	13	9			85
	รร. บ้านดงบัง	9	17	10	11	13	9	13	11			93
	รร. บ้านโคกพระ	9	9	10	9	14	11	10	14			86
	รวม (นอกเมือง)	37	46	34	39	45	42	47	44			334
รวม (ในเมืองและนอกเมือง)		47	57	47	48	57	53	58	56			423
รวม (แยกตามระดับชั้น)		104		95		110		114		423		

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ทำการศึกษแบ่งเป็น 2 ชุดคือ

1. แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ
2. แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา

ชุดที่ 1 แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 รายละเอียดบางประการเกี่ยวกับตัวนักเรียน ซึ่งจะบอกให้ทราบถึงตัวแปร เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

ตอนที่ 2 แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ ลักษณะของแบบทดสอบ ผู้วิจัยได้ปรับปรุง ดัดแปลงมาจากแบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบของ พรชัย รอดสมจิตร เป็นแบบทดสอบทั้งหมด 50 ข้อ แต่ละข้อเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความสำนึกในความรับผิดชอบและความไม่สำนึกในความรับผิดชอบ แบบ 2 ตัวเลือก แล้วให้ผู้ตอบพิจารณาว่าสอดคล้องกับความคิดเห็นหรือการปฏิบัติจริงของผู้ตอบหรือไม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างแบบทดสอบ

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
0	ข้าพเจ้าควรจะสามารถจัดเสื้อผ้าใส่ได้ด้วยตนเอง	✓	
00	ข้าพเจ้าเห็นว่าการช่วยเหลือคนแก่หรือคนพิการ เด็ก ๆ ควรช่วยได้	✓	
000	ข้าพเจ้าเห็นว่าการรักษาความสะอาดบ้านควรเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก ๆ		✓
0000	ข้าพเจ้าควรจะปฏิบัติตามกฎของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด	✓	
00000	ข้าพเจ้าเห็นว่าเพื่อนคนไหนทำผิดไม่ควรคบด้วยเลย		✓

ข้อ	0	เป็นตัวอย่างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง
ข้อ	00	เป็นตัวอย่างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง
ข้อ	000	เป็นตัวอย่างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อครอบครัว
ข้อ	0000	เป็นตัวอย่างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
ข้อ	00000	เป็นตัวอย่างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อเพื่อน

เกณฑ์การให้คะแนน

ให้คะแนนโดยถือเกณฑ์ว่า สำหรับข้อความที่แสดงถึงความสำนึกในความรับผิดชอบ ถ้าตอบว่า "ใช่" ได้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่า "ไม่ใช่" หรือไม่ตอบ ได้ 0 คะแนน ส่วนข้อความที่แสดงถึงความไม่สำนึกในความรับผิดชอบ ถ้าตอบว่า "ไม่ใช่" ได้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่า "ใช่" หรือไม่ตอบ ได้ 0 คะแนน

การสร้างแบบทดสอบ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่จะศึกษา
3. สร้างแบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงตัดแปลง จากแบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของ พรชัย รอดสมจิตร (2527 : ภาคผนวก) ซึ่งได้ศึกษา 5 ด้านคือ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว ต่อโรงเรียน และต่อเพื่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแบบทดสอบมาดำนละ 15 ข้อ โดยดำนใดเกิน 15 ข้อ คัดมาเพียง 15 ข้อและดำนใดไม่ถึง 15 ข้อก็สร้างเพิ่มเติมตามนิยามปฏิบัติการให้ครบ เป็นแบบทดสอบดำนละ 15 ข้อ รวม 75 ข้อ

คุณภาพของแบบทดสอบ

1. ผู้วิจัยนำแบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจ เพื่อดูว่าแบบทดสอบวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้หรือไม่ (Face Validity) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ได้แบบทดสอบ 75 ข้อ ซึ่งพร้อมที่จะนำไปทดลองใช้

2. หาค่าอำนาจจำแนก หน้าแบบทดสอบที่ได้ปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วไปทดสอบกับเด็กนักเรียนประถมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ซึ่งมี ลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน นำผลที่ได้มาจัดเรียงคะแนน แล้วคัดเลือกผู้ที่ได้คะแนน 25% ในกลุ่มสูง และ 25% ในกลุ่มต่ำ หาค่าจำนวนผู้ตอบ ในแต่ละตัวเลือกเป็นรายข้อ แล้วหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้ t -test ถ้าการคำนวณได้ค่า t มากกว่าหรือเท่ากับ 1.75 ถือว่ามีค่าอำนาจจำแนกสูง สามารถนำไปใช้ได้ แต่ถ้าได้ค่า t ต่ำกว่า 1.75 จะต้องตัดทิ้งหรือนำไปปรับปรุง ใหม่ ผลปรากฏว่าได้แบบทดสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกผ่านเกณฑ์จำนวน 67 ข้อ คัดเลือกข้อที่มีอำนาจจำแนกสูงที่สุดไว้ 50 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 2.5-8.5

3. การหาความเที่ยงตรงตามสภาพ (Concurrent Validity) ผู้วิจัย ใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบจัดอันดับ (Spearman rank order Correlation Coefficient) โดยนำเอาแบบทดสอบที่คัดเลือกไว้แล้วไปทดสอบกับเด็กที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จากโรงเรียนบ้านหนองโอง ซึ่งเป็นโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยสุ่มมาระดับชั้นละ 1 ห้องเรียน นำค่าคะแนนที่ได้มาจัดอันดับแล้วหาความสัมพันธ์กับอันดับความถนัดในความรับผิดชอบ ในแต่ละห้องเรียนที่ได้จากการจัดของครูประจำชั้น ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ แบบทดสอบความถนัดในความรับผิดชอบดังนี้

3.1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.729
3.2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.748
3.3	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.776
3.4	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.659

4. การหาความเชื่อมั่น ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตร KR-20 ของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder- Richardson) ได้ค่า ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความถนัดในความรับผิดชอบ โดยแยกเป็นแต่ละด้าน และหาารวมทั้งฉบับดังนี้

4.1 แบบทดสอบความถนัดในความรับผิดชอบต่อตนเอง ข้อ 1-10
ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.58

4.2 แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง
ข้อ 11-20 ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.55

4.3 แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อครอบครัว
ข้อ 21-30 ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.63

4.4 แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
ข้อ 31-40 ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.66

4.5 แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อเพื่อน ข้อ 41-50
ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.67

4.6 แบบทดสอบวัดความสำนึกในความรับผิดชอบรวมทั้งฉบับ
ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.87

ชุดที่ 2 แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา โดยได้ดำเนินการสร้างดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา
2. สร้างแบบทดสอบโดยวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 รวบรวมลักษณะหรือเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดปัญหา และเกี่ยวข้องกับเด็ก โดยใช้วิธีเหตุการณ์ธรรมดา (Critical Incident Technique) คือสร้างแบบสอบถามปลายเปิดโดยแบ่งเป็น 3 ด้านคือ เกี่ยวกับตัวเด็ก ครอบครัว โรงเรียน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน แล้วให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนเขียนเหตุการณ์ซึ่งเป็นปัญหาที่พบ ตลอดจนวิธีที่ใช้ในการแก้ปัญหานั้น ๆ

2.2 นำเหตุการณ์และลักษณะการแก้ปัญหามาได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ข้อคำถามจะเป็นสถานการณ์ตามลักษณะหรือที่มาของปัญหา โดยเกณฑ์ในการเลือกสถานการณ์นั้นต้องเป็นสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปที่ไม่รุนแรงจนเกินไปและเด็กในระดับนี้มีโอกาสแก้ได้จริง ๆ คำถามแต่ละข้อมีประเด็นเดียว ชัดเจน ใช้ภาษาง่าย ไม่ซับซ้อน ซึ่งเด็กจะเลือกตอบว่าเขาจะใช้วิธีการใดในการแก้ปัญหานั้น ๆ

2.3 นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาความถูกต้องเหมาะสมก่อนที่จะนำไปทดสอบ

2.4 นำแบบทดสอบที่ได้ไปทดสอบกับเด็กที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก ค่าความเที่ยงตรง และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ เพื่อนำไปปรับปรุงให้ดีขึ้น

ลักษณะของแบบทดสอบ

ตัวอย่าง (0) ถ้านักเรียนเห็นเพื่อนกำลังทะเลาะกันนักเรียนจะทำอย่างไร

- ก. บอกให้เพื่อนทำความเข้าใจกันเพราะเป็นเพื่อนกัน
- ข. รีบไปบอกคุณครูให้ทราบ
- ค. ทำเฉย ไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง
- ง. อื่น ๆ (ระบุ)

เกณฑ์การให้คะแนน

การตรวจให้คะแนนของแบบทดสอบ เนื่องจากตัวเลือก 4 ตัวแสดงถึงความสามารถในการแก้ปัญหา 3 แบบ โดยตัวเลือกในข้อ ง. เป็นตัวเลือกแบบปลายเปิด ซึ่งผู้ตอบต้องระบุเหตุผลลงไปด้วย โดยจะถือว่า การแก้ปัญหาวัยตนเอง เป็นการแก้ปัญหาคือที่สุด รองลงมาคือให้บุคคลอื่นช่วยเหลือ และการแก้ปัญหาไม่ได้หมายถึง ไม่รู้วิธีแก้ปัญหานั้น ๆ หรือหลีกเลี่ยงปัญหา การให้คะแนนจะให้ตามลำดับความสามารถ ในการแก้ปัญหาดังกล่าวมาแล้ว โดยให้คะแนนเป็น 2,1,0 ตามลำดับ

การหาคุณภาพของแบบทดสอบ

1. ผู้วิจัยนำแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจ เพื่อดูว่าแบบทดสอบวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้หรือไม่ (Face Validity) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ได้แบบทดสอบ 35 ข้อ ซึ่งพร้อมที่จะนำไปทดลองใช้

2. นำแบบทดสอบไปสอบกับเด็กที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 120 คน แล้วนำค่าที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบเป็นรายข้อ โดยใช้ t -test แล้วเลือกคำถามที่มีค่า t สูง (t มากกว่า 1.75)

ไว้จำนวน 25 ข้อ โดยได้ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 2.3-6.6

3. การหาความเที่ยงตรงตามสภาพ (Concurrent Validity)
ผู้วิจัยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบจัดอันดับ (Spearman rank order Correlation Coefficient) โดยนำแบบทดสอบที่ได้คัดเลือกไว้แล้วจำนวน 25 ข้อไปทดสอบกับเด็กนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จากโรงเรียนบ้านหนองป่า ลังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยสุ่มเด็กมาในระดับชั้นเรียนละ 1 ห้อง นำค่าคะแนนที่ได้มาจัดอันดับ แล้วหาความสัมพันธ์กับอันดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กในแต่ละห้องเรียนที่ได้จากการจัดของครูประจำชั้น ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาดังนี้

3.1	ชั้นประถมปีที่ 3	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.654
3.2	ชั้นประถมปีที่ 4	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.631
3.3	ชั้นประถมปีที่ 5	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.748
3.4	ชั้นประถมปีที่ 6	ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	0.547

4. การหาค่าความเชื่อมั่น ผลที่ได้จากการนำแบบทดสอบที่ได้ปรับปรุงแล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในข้อ 3 ผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรความสัมพันธ์ α -Coefficient ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.73

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อโรงเรียนในกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่ม โดยนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยไปแสดงเพื่อทำการทดสอบ

2. นำแบบทดสอบความถนัดในความรับผิดชอบและแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกไว้โดยทดสอบเป็นรายกลุ่มในแต่ละชั้นเรียน

3. คัดเลือกแบบทดสอบที่สมบูรณ์ไว้สำหรับนำไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบให้คะแนนในแบบสอบถามตามเกณฑ์ที่กำหนดให้ แล้วนำคะแนนที่ได้มาจัดเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. นำผลของคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์

โปรแกรม SPSSX

3. ทดสอบสมมติฐานข้อ 1, 3, 7 และ 9 โดยใช้สถิติที่ทดสอบ (t-test)

4. ทดสอบสมมติฐานข้อ 2, 4, 5, 6, 8, 10, และ 12 โดยใช้

สถิติเอฟทดสอบ (F-test)

5. เมื่อพบว่าตัวแปรที่ทดสอบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นำมาเปรียบเทียบเป็นรายคู่ โดยใช้วิธี Newman-Keuls

6. หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัวโดยใช้สูตร Correlation แบบ

Pearson Product Moment

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการสร้างแบบทดสอบ

1.1 หาความเที่ยงตรงตามสภาพของแบบทดสอบ หาโดยวิธี

สหสัมพันธ์แบบจัดอันดับ (Spearman rank order Correlation Coefficient
(ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ 2524 : 87)

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum D^2}{N(N^2 - 1)}$$

เมื่อ	ρ	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	D	แทน	ความแตกต่างของอันดับ
	N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

1.2 หาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความถนัดในความรับผิดชอบ
โดยวิธีของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder- Richardson) สูตร
(ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ 2524 : 169)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ n แทน จำนวนข้อของแบบทดสอบ
p แทน สัดส่วนของผู้ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ
q แทน สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง ๆ

$p + q = 1$
 s_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

1.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา
โดยใช้วิธี Alpha Coefficient จากสูตร
(ประคอง วรรณสูตร ม.ป.ป. : 43)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

เมื่อ n แทน จำนวนข้อสอบ
 s_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 s_x^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนผู้รับการทดสอบทั้งหมด
หรือกำลังสองของส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานของ
คะแนนผู้รับการทดสอบทั้งหมด

1.4 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบเป็นรายข้อ โดยใช้ t -test ทดสอบความแตกต่างของกลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ โดยใช้สูตร (วิเชียร เกตุสิงห์ 2526 : 133)

$$t = \frac{\bar{x}_H - \bar{x}_L}{\sqrt{\frac{s_H^2}{N_H} + \frac{s_L^2}{N_L}}}$$

เมื่อ t แทน	ค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ
$\bar{x}_H, \bar{x}_L$ แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มสูง กลุ่มต่ำ ตามลำดับ
s_H^2, s_L^2 แทน	ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มสูง กลุ่มต่ำ ตามลำดับ
N_H แทน	จำนวนเด็กนักเรียนในกลุ่มสูง (25% ของทั้งหมด)
N_L แทน	จำนวนเด็กนักเรียนในกลุ่มต่ำ (25% ของทั้งหมด)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความแปรปรวน
- 2.2 สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐาน

2.2.1 การทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวนของคะแนนของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้สูตร (วันทนี ชูศิลป์ 2525 : 313)

$$F_{MAX} = \frac{s_1^2}{s_2^2}$$

F_{MAX} แทน	ค่าสถิติในการแจกแจงแบบ F
s_1^2, s_2^2 แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1 และกลุ่มตัวอย่างที่ 2 โดยที่ $df = n_1 - 1, n_2 - 1$

2.2.2 การทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของ
ตัวแปร 2 กลุ่ม โดยใช้ t-test จากสูตร (นิภา ศรีไพโรจน์ 2527 : 195-196)

ในกรณี $\sigma_1^2 = \sigma_2^2$ ใช้สูตร

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\left\{ \frac{n_1 s_1^2 + n_2 s_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \right\} \left\{ \frac{n_1 + n_2}{n_1 n_2} \right\}}} \quad df = n_1 + n_2 - 2$$

ในกรณี $\sigma_1^2 \neq \sigma_2^2$ ใช้สูตร

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

degree of freedom

คำนวณได้จาก

$$df = \frac{\left\{ s_1^2 / n_1 + s_2^2 / n_2 \right\}^2}{\frac{(s_1^2 / n_1)^2}{n_1 - 1} + \frac{(s_2^2 / n_2)^2}{n_2 - 1}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติซึ่งมีการแจกแจงแบบ t
	$\bar{x}_1, \bar{x}_2$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ
	s_1^2, s_2^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนสำหรับกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ
	n_1, n_2	แทน	จำนวนคนของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ

2.2.3 ทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว (ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ 2528 : 95) โดยใช้สูตร

$$F = MS_b / MS_w$$

$$df = K-1, N-K$$

เมื่อ F	แทน	ค่าสถิติซึ่งมีการแจกแจงแบบ F
MS_b	แทน	ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_w	แทน	ความแปรปรวนภายในกลุ่ม
K	แทน	จำนวนกลุ่ม
N	แทน	จำนวนคะแนนทั้งหมด

2.2.4 ใช้ q- statistic เปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ เมื่อพบว่าตัวแปรที่ทดสอบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยวิธีของ นิวแมน-คูลส์ (Newman-Kuels Method) วิเชียร เกตุสิงห์ 2526 : 86)

$$q = \frac{\bar{T}_j - \bar{T}_i}{\sqrt{\frac{MS_w}{n}}}$$

$$df = N-K$$

เมื่อ q	แทน	ค่าสถิติ q
$\bar{T}_j$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มมาก
$\bar{T}_i$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มน้อย
$\bar{n}$	แทน	ค่าตัวกลางฮาร์โมนิคของจำนวนคนในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เท่ากัน
MS_w	แทน	ค่าเฉลี่ยผลบวกกำลังสองภายในกลุ่ม
K	แทน	จำนวนกลุ่ม
N	แทน	จำนวนคะแนนทั้งหมด

2.2.5 การหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยใช้สูตร
(นิภา ศรีไพโรจน์ 2527 : 183-186)

$$r = \frac{N \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[N \sum x^2 - (\sum x)^2][N \sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

และทดสอบนัยสำคัญของสหสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย

$$t = \frac{r \sqrt{N-2}}{\sqrt{1-r^2}} \quad df = N-2$$

เมื่อ

r	แทน	ค่าสหสัมพันธ์
N	แทน	จำนวนข้อมูลที่นับเป็นคู่
t	แทน	ค่าสถิติซึ่งมีการแจกแจงแบบ t

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้เสนอเป็นลำดับขั้นดังนี้

ตอนที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างของความถี่ในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้าน เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษา ของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้าน เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษา ของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแปลผลและความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลได้ตรงกัน จึงได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อต่อไปนี้

N	แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{x}$	แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
SD	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t- distribution
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F- distribution
df	แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (degree of freedom)
SS	แทน ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of square)
MS	แทน ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean of square)
*	แทน ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
r	แทน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคะแนนสองกลุ่ม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างของความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้าน เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

การวิเคราะห์แบ่งออกเป็นดังนี้

1.1 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนเมื่อจำแนกตามเพศ ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีเพศต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้านและทุกด้านแตกต่างกัน"

ตาราง 2 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบในแต่ละด้านและทุกด้านของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามเพศ

ความสำนึกใน ความรับผิดชอบ	เพศชาย		เพศหญิง		t
	N = 209		N = 214		
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD	
ต่อตนเอง	8.571	1.431	8.860	1.285	-2.60
ต่อหน่วยงานพลเมือง	8.239	1.549	8.379	1.443	-1.09
ต่อครอบครัว	8.790	1.299	9.168	1.222	-3.09
ต่อโรงเรียน	8.608	1.525	8.935	1.323	-2.35
ต่อเพื่อน	8.057	1.775	8.528	2.718	-2.11
รวมทุกด้าน	42.220	5.498	43.696	5.246	-2.83

* $p < .05$

จากตาราง 2 เมื่อพิจารณาคะแนนความรับผิดชอบรวมทุกด้านพบว่า เด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงมีความสำนึกในความรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ความสำนึกในความรับผิดชอบของตนเอง ต่อกิจกรรม ต่โรงเรียน และต่อเพื่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนหญิงมีความสำนึกในความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กนักเรียนชายทุกด้าน ส่วนความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองไม่แตกต่างกัน

1.2 เปรียบเทียบความสำนึกในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามระดับชั้น ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความสำนึกในความรับผิดชอบแต่ละด้านและทุกด้านแตกต่างกัน"

ตาราง 3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความสำนึกในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามระดับชั้น

ความสำนึกใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง	df	SS	MS	F
ตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	3	32.947	10.982	6.08 *
	ภายในกลุ่ม	419	757.483	1.808	
	รวม	422	790.430		
ต่อหน้าที่พลเมือง	ระหว่างกลุ่ม	3	74.182	24.727	11.94 *
	ภายในกลุ่ม	419	867.733	2.071	
	รวม	422	941.915		

ตาราง 3 (ต่อ)

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	3	6.584	2.195	1.36
	ภายในกลุ่ม	419	677.265	1.616	
	รวม	422	683.849		
ต่อโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	35.088	11.696	5.88 *
	ภายในกลุ่ม	419	833.125	1.988	
	รวม	422	868.213		
ต่อเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	3	86.037	28.679	5.55 *
	ภายในกลุ่ม	419	2166.024	5.170	
	รวม	422	2252.062		
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	3	879.821	293.274	10.69 *
	ภายในกลุ่ม	419	11499.720	27.446	
	รวม	422	12379.540		

* $p < .05$

จากตาราง 3 เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าความสำคัญในความรับผิดชอบต่อ ตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อโรงเรียน และต่อเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัวไม่พบความแตกต่าง

สำหรับด้านที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้นำไปตรวจสอบค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ เพื่อดูความแตกต่างระหว่างระดับชั้น โดยวิธีของนิวแมน-คูลส์ (Newman -Keuls) ดังแสดงผลในตาราง (4-8)

ตาราง 4 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสนใจในความรับผิดชอบ ต่อกิจกรรมของเด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน

ระดับชั้น	N	$\bar{x}$	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
ป.3	104	8.21	-	0.53*	0.67*	0.68*
ป.4	95	8.75		-	0.13	0.14
ป.5	110	8.88			-	0.01
ป.6	114	8.89				-

* $p < .05$

จากตาราง 4 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6,5 และ 4 มีความสนใจในความรับผิดชอบต่องานสูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตาราง 5 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมืองของเด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน

ระดับชั้น	N	$\bar{x}$	ป. 3	ป. 4	ป. 5	ป. 6
ป. 3	104	7.89	-	0.17	0.37	1.08*
ป. 4	95	8.06		-	0.20	0.91*
ป. 5	110	8.26			-	0.71*
ป. 6	114	8.97				-

* $p < .05$

จากตาราง 5 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสำนึกในความรับผิดชอบ
ต่อหน้าที่พลเมือง สูงกว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 4 และ 3 อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตาราง 6 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ ต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน

ระดับชั้น	N	$\bar{x}$	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
ป.3	104	8.35	-	0.43*	0.43	0.80*
ป.4	95	8.78		-	0.00	0.37
ป.5	110	8.78			-	0.37
ป.6	114	9.15				-

* $p < .05$

จากตาราง 6 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 4 มีความสำนึกใน
ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน สูงกว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตาราง 7 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ ต่อเพื่อนของ เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน

ระดับชั้น	N	$\bar{x}$	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
ป.3	104	7.57	-	0.75*	0.90*	1.22*
ป.4	95	8.32		-	0.15	0.47
ป.5	110	8.47			-	0.32
ป.6	114	8.79				-

$$* p < .05$$

จากตาราง 7 เด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 6,5 และ 4 มีความสำนึกใน
ความรับผิดชอบต่อเพื่อน สูงกว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตาราง 8 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสนใจในความรับผิดชอบรวมทุกด้านของ เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน

ระดับชั้น	N	$\bar{x}$	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
ป.3	104	40.80	-	2.11*	2.36*	4.10*
ป.4	95	42.91		-	0.25	1.90*
ป.5	110	43.16			-	1.65*
ป.6	114	44.81				-

* $p < .05$

จากตาราง 8 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสนใจในความรับผิดชอบรวมทุกด้าน สูงกว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 4 และ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 4 มีความสนใจในความรับผิดชอบ สูงกว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ไม่พบความแตกต่างกัน

1.3 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามถิ่นที่อยู่ ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน"

ตาราง 9 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบในแต่ละด้านและรวมทุกด้านของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามถิ่นที่อยู่

ความสำนึกใน ความรับผิดชอบ	ในเมือง		นอกเมือง		t
	N = 89		N = 334		
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD	
ต่อตนเอง	9.023	1.118	8.602	1.416	2.97*
ต่อหน้าที่พลเมือง	8.584	1.388	8.249	1.515	1.99*
ต่อครอบครัว	9.236	0.977	8.913	1.334	2.55*
ต่อโรงเรียน	8.978	1.340	8.719	1.456	1.59
ต่อเพื่อน	9.169	3.653	8.063	1.726	2.77*
รวมทุกด้าน	44.663	4.472	42.515	5.560	3.81*

* $p < .05$

จากตาราง 9 เมื่อพิจารณาคะแนนความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านพบว่า เด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมืองมีความสำคัญในความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสำคัญในความรับผิดชอบในทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนในเมืองมีความสำคัญในความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กนักเรียนนอกเมือง ยกเว้นความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมือง

1.4 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามการศึกษาของบิดา ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน"

ตาราง 10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความสำคัญในความรับผิดชอบ เมื่อจำแนกตาม การศึกษาของบิดา

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	2	13.149	6.575	3.55*
	ภายในกลุ่ม	420	777.252	1.851	
	รวม	422	790.430		
ต่อหน้าที่พลเมือง	ระหว่างกลุ่ม	2	14.040	7.020	3.18*
	ภายในกลุ่ม	420	927.874	2.209	
	รวม	422	941.914		
ต่อครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	2	17.042	8.521	5.37*
	ภายในกลุ่ม	420	666.807	1.588	
	รวม	422	683.848		
ต่อโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	10.739	5.370	2.63
	ภายในกลุ่ม	420	557.474	2.042	
	รวม	422	868.213		

ตาราง 10 (ต่อ)

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	2	91.412	45.771	8.98 *
	ภายในกลุ่ม	420	2160.641	5.144	
	รวม	422	2252.061		
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	459.635	229.82	8.10 *
	ภายในกลุ่ม	420	11919.90	28.38	
	รวม	422	12379.54		

* $p < .05$

จากตาราง 10 เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว และต่อเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างของคะแนนความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน

สำหรับด้านที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้นำมาเปรียบเทียบเป็นรายคู่เพื่อดูความแตกต่างโดยวิธีของนิวแมน-คูลส์ (Newman - Keuls) ดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 การเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสนใจใน
ความรับผิดชอบ ของ เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกัน

ระดับการศึกษา ของบิดา	N	$\bar{x}$	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
<u>ความสนใจในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง</u>					
ต่ำ	312	8.59	-	0.23	0.45*
ปานกลาง	33	8.82		-	0.22
สูง	78	9.40			-
<u>ความสนใจในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง</u>					
ต่ำ	312	8.21	-	0.34	0.44*
ปานกลาง	33	8.55		-	0.10
สูง	78	8.65			-
<u>ความสนใจในความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว</u>					
ต่ำ	312	8.87	-	0.28	0.50*
ปานกลาง	33	9.15		-	0.22
สูง	78	9.37			-

ตาราง 11 (ต่อ)

ระดับการศึกษา ของบิดา	N	$\bar{x}$	ต่ำ	ปาน กลาง	สูง
<u>ความสนใจในความรับผิดชอบ</u> <u>ต่อเพื่อน</u>					
ต่ำ	312	8.04	-	0.51	1.19*
ปานกลาง	33	8.55		-	0.68
สูง	78	9.23			-
<u>ความสนใจในความรับผิดชอบ</u> <u>รวมทุกด้าน</u>					
ต่ำ	312	42.36	-	1.58	2.61*
ปานกลาง	33	43.94		-	1.03
สูง	78	44.97			-

* $p < .05$

จากตาราง 11 เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาสูงมีความสนใจใน
ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว ต่อเพื่อน และรวมทุกด้าน
สูงกว่า เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
ส่วน เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาปานกลางพบว่า มีความสนใจในความรับผิดชอบ
ไม่แตกต่างไปจาก เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำ

1.5 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของมารดา ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มารดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน"

ตาราง 12 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามการศึกษาของมารดา

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	2	10.758	5.379	2.90
	ภายในกลุ่ม	420	779.672	1.856	
	รวม	422	790.43		
ต่อหน้าที่พลเมือง	ระหว่างกลุ่ม	2	12.64	6.319	2.86
	ภายในกลุ่ม	420	929.275	2.213	
	รวม	422	941.915		
ต่อครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	2	15.073	7.539	4.74*
	ภายในกลุ่ม	420	668.772	1.592	
	รวม	422	683.849		
ต่อโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	10.531	5.266	2.58
	ภายในกลุ่ม	420	857.682	2.042	
	รวม	422	868.213		

ตาราง 12 (ต่อ)

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	2	88.507	44.253	8.59 *
	ภายในกลุ่ม	420	2163.552	5.151	
	รวม	422	2252.06		
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	392.253	196.126	6.87 *
	ภายในกลุ่ม	420	11987.28	28.541	
	รวม	422	12379.54		

* $p < .05$

จากตาราง 12 เด็กนักเรียนที่มารดาในระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีเพียงสองด้านคือ ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัวและต่อเพื่อน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง และต่อโรงเรียนไม่พบความแตกต่าง

สำหรับด้านที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้นำมาเปรียบเทียบเป็นรายคู่เพื่อดูความแตกต่าง โดยวิธีนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls) ดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสำนึก
ในความรับผิดชอบ ของเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน

ระดับการศึกษา ของมารดา	N	$\bar{x}$	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
<u>ความสำนึกในความรับผิดชอบ</u>					
<u>ต่อครอบครัว</u>					
ต่ำ	340	8.91	-	0.03	0.58*
ปานกลาง	32	8.88		-	0.61*
สูง	51	9.49			-
<u>ความสำนึกในความรับผิดชอบ</u>					
<u>ต่อเพื่อน</u>					
ต่ำ	340	8.08	-	1.48*	0.86*
ปานกลาง	32	9.56		-	0.62
สูง	51	8.94			-
<u>ความสำนึกในความรับผิดชอบ</u>					
<u>รวมทุกด้าน</u>					
ต่ำ	340	42.56	-	0.63	2.97*
ปานกลาง	32	43.19		-	2.34
สูง	51	45.53			-

*
p < .05

จากตาราง 13 เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัว สูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษานานกลางและต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงและปานกลางมีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อน สูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้าน สูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ในแต่ละด้านไม่พบความแตกต่างกัน

1.6 เปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว ตามที่ได้ตั้งสมมติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันจะมีความสำคัญในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านแตกต่างกัน"

ตาราง 14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความสำคัญในความรับผิดชอบของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	2	4.578	2.289	1.22
	ภายในกลุ่ม	420	785.852	1.871	
	รวม	422	790.430		
ต่อหน้าที่พลเมือง	ระหว่างกลุ่ม	2	1.689	0.84	0.37
	ภายในกลุ่ม	420	940.225	2.238	
	รวม	422	941.915		

ตาราง 14 (ต่อ)

ความสำคัญใน ความรับผิดชอบ	แหล่ง ความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ต่อครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	2	7.835	3.917	2.43
	ภายในกลุ่ม	420	676.013	1.609	
	รวม	422	683.848		
ต่อโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	6.015	3.007	1.47
	ภายในกลุ่ม	420	862.197	2.052	
	รวม	422	868.213		
ต่อเพื่อน	ระหว่างกลุ่ม	2	8.917	4.486	0.84
	ภายในกลุ่ม	420	2243.09	5.314	
	รวม	422	2252.06		
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	2	70.679	35.339	1.21
	ภายในกลุ่ม	420	11308.86	29.303	
	รวม	422	12379.54		

จากตาราง 14 เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบในแต่ละด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของความสามารถในการแก้ปัญหา
ของ เด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้าน เพศ ระดับชั้น ชั้นที่อยู่ การศึกษา
ของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว
การวิเคราะห์แบ่งออกดังนี้

2.1 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน
เมื่อจำแนกตามเพศ ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีเพศต่างกันจะมี
ความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน"

ตาราง 15 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนเมื่อจำแนก
ตามเพศ

ค่าสถิติ	N	$\bar{x}$	SD	t
กลุ่มตัวอย่าง				
เพศชาย	209	40.96	4.99	* -2.64
เพศหญิง	214	42.29	5.41	

* $p < .05$

จากตาราง 15 เด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการ
แก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า เด็กนักเรียน
หญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กนักเรียนชาย

2.2 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน
เมื่อจำแนกตามระดับชั้น ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่
มีระดับชั้นต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน"

ตาราง 16 วิเคราะห์ความแปรปรวนความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก
นักเรียน เมื่อจำแนกตามระดับชั้น

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	1028.34	342.78	13.59 *
ภายในกลุ่ม	419	10569.86	25.23	
รวม	422	11598.20		

* $p < .05$

จากตาราง 16 เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกันมีคะแนนความสามารถใน
การแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงนำไปตรวจสอบ
ค่าความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls) ดังแสดงใน
ตาราง 17

ตาราง 17 แสดงการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ของ เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน

ระดับชั้น	N	$\bar{x}$	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
ป.3	104	39.45	-	1.73*	2.58*	4.25*
ป.4	95	41.80		-	0.95	2.62*
ป.5	110	42.03			-	1.67*
ป.6	114	43.70				-

* $p < .05$

จากตาราง 17 เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นสูงกว่าจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นที่ต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งพบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน

2.3 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนเมื่อจำแนกตามถิ่นที่อยู่ ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกัน จะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน"

ตาราง 18 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน เมื่อ
จำแนกตามถิ่นที่อยู่

ค่าสถิติ	N	$\bar{x}$	SD	t
กลุ่มตัวอย่าง				
ในเมือง	89	42.089	4.534	1.02
นอกเมือง	334	41.512	5.415	

จากตาราง 18 เด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมือง
มีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่
สอดคล้องกับสมมติฐาน

2.4 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน
เมื่อจำแนกตามการศึกษาของบิดา ตามที่ได้ตั้งสมมติฐานในการศึกษาไว้ว่า
"เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหา
แตกต่างกัน"

ตาราง 19 วิเคราะห์ความแปรปรวนของความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก
นักเรียนเมื่อจำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	46.94	23.47	0.85
ภายในกลุ่ม	420	11551.26	27.50	
รวม	422	11598.20		

จากตาราง 19 เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

2.5 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนเมื่อจำแนกตามการศึกษาของมารดาตามที่ได้ตั้งสมมติฐานในการศึกษาไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน"

ตาราง 20 วิเคราะห์ความแปรปรวนของความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	59.148	29.592	1.08
ภายในกลุ่ม	420	11539.02	27.474	
รวม	422	11598.168		

จากตาราง 20 เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

2.6 เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน"

ตาราง 21 วิเคราะห์ความแปรปรวนของความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	88.599	44.299	1.62
ภายในกลุ่ม	420	11509.60	27.404	
รวม	422	11598.199		

จากตาราง 21 เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในความรับผิดชอบกับความสามารถในการแก้ปัญหา ตามที่ได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาไว้ว่า "ความสนใจในความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหา"

ตาราง 22 ค่าสหสัมพันธ์ของความถี่ในการรับรู้ผิดชอบกับความถี่ในการแก้ปัญหา จำแนกตามเพศ และ ระดับชั้น

ความถี่ในการรับรู้ผิดชอบ	ป.3			ป.4			ป.5			ป.6			รวม
	ช	ญ	ร	ช	ญ	ร	ช	ญ	ร	ช	ญ	ร	
ตนเอง	.295*	.431*	.387*	.095	.146	.137	.110	.457*	.269*	.013	.340*	.193*	.300*
เพื่อน	.248*	.427*	.347*	.311*	.436*	.378*	.210	.226	.224*	.056	.255*	.155*	.339*
ครอบครัว	.293*	.714*	.566*	.261*	.413*	.341*	.307*	.330*	.324*	.065	.506*	.191*	.378*
โรงเรียน	.325*	.529*	.414*	.222	.158	.222*	.274*	.331*	.316*	.031	.178	.119	.333*
เพื่อน	.478*	.340*	.382*	.257*	.083*	.139*	.233*	.118*	.194*	.224*	.148*	.211*	.242*
รวมทุกด้าน	.450*	.619*	.551*	.290*	.507*	.387*	.314*	.286*	.308*	.092	.487*	.273*	.447*

* p < .05

จากตาราง 22 พบว่าความสำคัญในการรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านกับความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสัมพันธ์กันดังนี้

1. ในกลุ่มรวมเด็กนักเรียนทั้งหมดพบว่า ความสำคัญในการรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสามารถในการแก้ปัญหา

2. ในกลุ่มเด็กนักเรียนของแต่ละระดับชั้นพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสัมพันธ์กับความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านและแต่ละด้าน ยกเว้น ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อตนเองและต่อเพื่อนของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และความสำคัญในการรับผิดชอบต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อพิจารณาจำนวนด้านของความสำคัญในการรับผิดชอบที่สัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสามารถในการแก้ปัญหา และระดับค่าสหสัมพันธ์ของสองตัวแปรแล้ว พบว่าทั้งจำนวนด้านและระดับค่าสหสัมพันธ์มีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ระดับชั้นเพิ่มขึ้น แต่แนวโน้มไม่เด่นชัดนักสำหรับช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5

3. ในกลุ่มเด็กนักเรียนชายของแต่ละระดับชั้นพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหามีความสัมพันธ์กันทางบวกกับความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านและแต่ละด้าน ยกเว้นความสำคัญในการรับผิดชอบต่อตนเองของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อครอบครัวของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 และรวมทุกด้านของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อพิจารณาจำนวนด้านของความสำคัญในการรับผิดชอบที่สัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสามารถในการแก้ปัญหา และค่าสหสัมพันธ์ทั้งสองตัวแปรแล้วพบว่ามีแนวโน้มลดลงในขณะที่ระดับชั้นเพิ่มขึ้น แต่ไม่เห็นเด่นชัดนักในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5

4. ในกลุ่มเด็กนักเรียนหญิงของแต่ละระดับชั้นพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหามีความสัมพันธ์กันทางบวกกับความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านและแต่ละด้าน ยกเว้นความสำคัญในการรับผิดชอบต่อตนเองของเด็กนักเรียนชั้น

ประถมปีที่ 4 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองของเด็กนักเรียนชั้น
 ประถมปีที่ 5 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียนชั้นประถม
 ปีที่ 4 และ 6 และความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อนของเด็กนักเรียนชั้นประถม
 ปีที่ 4, 5 และ 6 เมื่อพิจารณาจำนวนด้านของความสำคัญในความรับผิดชอบที่สัมพันธ์
 กันทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันมากนักในชั้นประถมปีที่ 4,
 5 และ 6 ส่วนค่าสหสัมพันธ์ทั้งสองตัวแปรนั้น ในขณะที่ระดับชั้นสูงขึ้นค่าสหสัมพันธ์
 มีแนวโน้มลดลง แต่ไม่เห็นเด่นชัดนักในระดับชั้นประถมปีที่ 4, 5 และ 6

5. ในกลุ่มเด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงของแต่ละระดับชั้นพบว่า
 ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความสำคัญในความรับผิดชอบกับความสามารถในการแก้ปัญหา
 ของเด็กนักเรียนหญิงสูงกว่าเด็กนักเรียนชายในทุก ๆ ระดับชั้น

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบความสำคัญในความรับผิดชอบของ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยจำแนกตาม เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยจำแนกตาม เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสำคัญในความรับผิดชอบกับความความสามารถในการแก้ปัญหาของ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร
ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2530 จำนวน 121,448 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ซึ่งสุ่มมาจากประชากรจำนวน 423 คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.1 แบบทดสอบความสำคัญในความรับผิดชอบ
 - 3.2 แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา

การดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. การหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปทดสอบกับเด็กที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน เพื่อวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือเป็นรายข้อและทั้งฉบับ และคัดเลือกแบบทดสอบที่มีคุณภาพไว้
2. การทดสอบกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ออกเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทดสอบเป็นกลุ่มในแต่ละระดับชั้นเรียน ผู้วิจัยได้อธิบายวิธีตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ตามคำชี้แจงในแบบทดสอบ และให้นักเรียนตอบให้ครบทุกข้อ
3. นำคะแนนที่ได้จากข้อ 2 มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมุติฐานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำผลของการทดสอบมาตรวจให้คะแนนตามที่ได้ตั้งเกณฑ์ไว้
2. นำผลของคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์

โปรแกรม SPSSX

3. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความสำคัญในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาเมื่อจำแนกตามเพศ และถิ่นที่อยู่ โดยใช้ t -test
4. วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนความสำคัญในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาเมื่อจำแนกตามระดับชั้น การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว โดยใช้ F - test
5. หาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนแบบทดสอบความสำคัญในความรับผิดชอบกับความสามารถในการแก้ปัญหา โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคะแนนการทดสอบ โดยใช้ Pearson Product Moment Correlation Coefficient

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. เด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อโรงเรียน และต่อเพื่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนหญิงมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านและแต่ละด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนชาย ส่วนความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองนั้นไม่พบความแตกต่างกัน

2. เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อโรงเรียน และต่อเพื่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่พบว่า

2.1 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 5 และ 4 มีความสำคัญในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง และต่อเพื่อนสูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

2.2 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองสูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 4 และ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

2.3 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 4 มีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนสูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

2.4 เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 4 และ 3 และเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 4 มีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ส่วนความสำคัญในการรับผิดชอบต่อครอบครัวไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. เด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมืองมีความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว และต่อเพื่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนในเมืองมีความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านและแต่ละด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนนอกเมือง ยกเว้นความสำคัญในการรับผิดชอบต่อโรงเรียนซึ่งเด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมืองไม่แตกต่างกัน

4. เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันมีความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว และต่อเพื่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านและแต่ละด้านดังกล่าวสูงกว่าเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ ส่วนเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษานกลางมีความสำคัญในการรับผิดชอบไม่แตกต่างไปจากเด็กที่บิดามีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำ สำหรับความสำคัญในการรับผิดชอบต่อโรงเรียนไม่พบความแตกต่างกัน

5. เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่างกันมีความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีเพียงสองด้านคือความสำคัญในการรับผิดชอบต่อครอบครัวและต่อเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในการรับผิดชอบต่อครอบครัวสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษานกลางและต่ำ เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงและปานกลางมีความสำคัญในการรับผิดชอบต่อเพื่อนสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่ำ และเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในการรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่ำ แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างคู่อื่น ๆ ส่วนความสำคัญใน

ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง และต่อโรงเรียน ไม่พบความแตกต่าง

6. เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันมีความสำนึกในความรับผิดชอบในแต่ละด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน

7. เด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าเด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กนักเรียนชาย

8. เด็กนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นที่ต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นสูงกว่าจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่ำกว่า ยกเว้นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 ซึ่งพบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน

9. เด็กนักเรียนในเมืองและเด็กเรียนนอกเมืองมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

10. เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

11. เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

12. เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

13. ความสำนึกในความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวมทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยจะขอแยกกล่าวเป็นข้อ ๆ ตามลำดับสมมุติฐาน
ดังนี้

1. จากงานวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความสำนึกใน
ความรับผิดชอบแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 1 โดยพบว่าเด็กนักเรียน
หญิงมีความสำนึกในความรับผิดชอบตนเอง ต่อครอบครัว ต่อโรงเรียน ต่อเพื่อน
และรวมทุกด้าน สูงกว่าเด็กนักเรียนชาย ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ
วรรณิ รักธรรม (วรรณิ รักธรรม 2518 : 70) ประณต เล็กสวาสดี (ประณต
เล็กสวาสดี 2517 : 97) อภิลิธิ วงษา (อภิลิธิ วงษา 2517 : 53) และ
สับโชค พูลนวม (สับโชค พูลนวม 2523 : 48-50) ซึ่งได้ผลสอดคล้องกันว่า เด็ก
นักเรียนหญิงจะมีความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่าเด็กนักเรียนชาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ
สังคมส่วนใหญ่ยอมรับว่ากิจการในครอบครัวเป็นหน้าที่ของหญิงโดยตรง ดังนั้น
เด็กหญิงมักถูกบิดามารดาฝึกฝน โดยมอบงานให้รับผิดชอบมากกว่าเด็กชาย และ
นอกจากนั้นการถูกทำโทษ เพราะการปฏิบัติฝ่าฝืนกฎระเบียบของบ้านและโรงเรียน
ของเด็กหญิงถือว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอาย ดังนั้นจึงพบอยู่เสมอว่าจำนวนเด็กหญิงที่
ประพฤติฝ่าฝืนกฎระเบียบ มีน้อยกว่าเด็กชาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
ละม้ายมาศ ศรัทธิต (ละม้ายมาศ ศรัทธิต 2510 : 115) พบว่าพื้นฐานการอบรม
เลี้ยงดูของพ่อแม่ไทยนั้น แม่มีความไว้วางใจเด็กหญิงที่จะให้เลี้ยงน้องมากกว่า
เด็กชาย โดยทั่วไปแล้วเด็กหญิงมีความอดทน ละเอียดยึดมั่นกว่าเด็กชาย ดังนั้นใน
สังคมไทยเด็กหญิงน่าจะมีความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่าเด็กชาย

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่
พลเมืองของเด็กนักเรียนหญิงและเด็กนักเรียนชายมีระดับที่ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจ
เนื่องมาจากผลของการศึกษาในโรงเรียนเพราะหลักสูตรที่ใช้ทั่วประเทศในปัจจุบัน
มีจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และการจัดกิจกรรมเน้นหน้าที่ต่อส่วนรวม ซึ่งน่าจะส่งผล
ทำให้เด็กนักเรียนทุก ๆ คนของประเทศมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่
พลเมืองไม่แตกต่างกัน

2. จากการวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบ แตกต่างกันไป ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 2 โดยพบว่า ความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 4 และ 3 และเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 4 สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง และเพื่อนของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 5 และ 4 สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 4 และ 3 และความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 4 สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ โจนส์, พรชัย รอดสมจิตร, และสับโชค พูลนวม (Jones. 1960, พรชัย รอดสมจิตร 2528, และสับโชค พูลนวม 2523) กล่าวคือ โจนส์ (Jones. 1960 : 42-48) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบของเด็กตามระดับอายุพบว่า เด็กอายุ 9-11 ขวบมีช่วงความรับผิดชอบแตกต่างกันมาก ส่วนพรชัย รอดสมจิตร (พรชัย รอดสมจิตร 2528 : 67-68) ได้ศึกษาความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของเด็กอายุระหว่าง 6-12 ขวบซึ่งอยู่ในสถานสงเคราะห์และอยู่ในครอบครัวปกติในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ามีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงขึ้นตามระดับอายุ และสับโชค พูลนวม (สับโชค พูลนวม 2523 : 48-50) เปรียบเทียบความรู้สึกรับผิดชอบของกลุ่มตัวอย่าง 3 ระดับคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ระดับมีความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา

นอกจากนั้นผลการวิจัยครั้งนี้ยังสนับสนุนความคิดเห็นของ กิโนติ (กิโนติ 2526 : 62) ซึ่งกล่าวว่า เด็กเกิดมาไม่มีความรับผิดชอบเกิดมาด้วย และจะไม่เกิดขึ้นเอง ต่อเมื่อเด็กโตขึ้นถึงระดับอายุใดอายุหนึ่ง เด็กจะเกิดการฝึกหัด เป็นนิสัยทุกวัน ให้เหมาะสมกับวัยของเด็กจะบังคับให้เกิดขึ้นไม่ได้ พ่อแม่ต้องให้การฝึกหัดให้จริงจังขึ้น ซึ่งตรงกับความเห็นของ ชาร์ล เอฟ แอนเดอร์น (Andrain. 1971 : 4-8) ที่กล่าวว่า โดยปกติแล้วผู้ใหญ่จะไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก แต่ในตัวเด็ก

ทุกคนมีความสนใจในหน้าที่ของตนมาตั้งแต่เริ่มรู้จักและจำความได้ แต่ความคิดใด ๆ ในรูปนามธรรมนั้น จะยังไม่เกิดจนกว่าเด็กจะอายุ 9-13 ขวบ ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ต่าง ๆ จะค่อย ๆ มากขึ้นและจะเป็นระยะที่เด็กเข้าใจอะไรได้ถูกต้อง ความสำนึกในความรับผิดชอบจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นซึ่งต้องใช้เวลาในการพัฒนา กล่าวได้ว่าความสำนึกในความรับผิดชอบนั้น เป็นพัฒนาการที่ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ความใกล้ชิด จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมจะทำให้ความสำนึกในความรับผิดชอบพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ จึงพบว่า เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกันมีความสำนึกในความรับผิดชอบแตกต่างกันและเพิ่มขึ้นตามระดับชั้น

3. จากการวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกันมีความสำนึกในความรับผิดชอบแตกต่างกัน ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 3 โดยพบว่า เด็กนักเรียนในเมืองมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว ต่อเพื่อน และรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนนอกเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในเขตเทศบาลนั้นเป็นสังคมที่มีประชากรแออัด เป็นสังคมซับซ้อนและมีสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้นักเรียนต้องคำนึงถึงตนเอง มีความกระตือรือร้นและแข่งขันกับผู้อื่น ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งต่างจากเด็กนักเรียนนอกเมืองที่มีชีวิตเรียบง่าย การแข่งขันกันน้อยกว่าทุกด้าน ส่วนผลการศึกษาความสำนึกในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนที่พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างเด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมืองอาจจะมีสาเหตุเนื่องมาจากวัยของเด็กนักเรียนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นวัยที่เปลี่ยนจากความสัมพันธ์ทางบ้านมาสู่โรงเรียน ดังที่ จิตรรา วสุวานิช (จิตรรา วสุวานิช 2525 : 299) ได้กล่าวว่า โรงเรียนมีอิทธิพลมากที่สุดภายในวัยนี้ เด็กจะกำลังเริ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียนของตน ตลอดจนปฏิบัติสัมพันธ์กับครูและเพื่อน ๆ บทบาทของครูในโรงเรียนคือเป็นผู้อบรมทางวิชาการ และผู้อบรมความประพฤติ ไดแก่การเป็นตัวอย่างหรือแม่แบบที่ดีต่อเด็ก และทอมป์สัน (Thompson. 1944 อ้างจาก จีรพร อูวรรณโณ 2525 : 375) ได้วิจัยพบว่า เด็กในวัยนี้จะมีทัศนคติที่ดีต่อครูและโรงเรียน อยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน ซึ่งส่งเสริมให้เด็กเริ่มสิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบเกิดขึ้นในตัวเด็ก

4. จากงานวิจัยพบว่าเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 4 โดยพบว่าเด็กที่บิดามีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง ต่อครอบครัว ต่อเพื่อน และรวมทุกด้าน สูงกว่าเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงฝึกให้บุตรประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ และฝึกให้บุตรเป็นอิสระมากกว่าบิดาที่มีระดับการศึกษาต่ำ และบิดาที่มีระดับการศึกษาต่ำฝึกระเบียบวินัยและการลงโทษบุตรรุนแรงกว่าบิดาที่มีการศึกษาสูงอย่างเห็นได้ชัด (กฤตยา กฤษณาวุฒิ 2514 : 148) ซึ่งการฝึกบุตรให้ประสบความสำเร็จนั้นมีลักษณะเปรียบเทียบกับกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและให้เหตุผล กล่าวคือ แสดงถึงความสนใจ เอาใจใส่ และให้กำลังใจแก่เด็ก ในขณะที่การลงโทษรุนแรงแสดงถึงการใช้อำนาจและอำนาจในการเลี้ยงดูเด็กหรือใช้เหตุผลน้อยนั่นเอง ซึ่ง เพคและฮาฟวิกเฮิร์ท (Peck and Havighurst . 1963 : 12) ได้ศึกษาพฤติกรรมของ เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยพบว่า มีความเป็นอิสระในตนเองและมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวแบบอัตตาธิปไตย นอกจากนี้เฮอรล็อก (Hurlock, 1964 : 61) ได้ศึกษาพบว่าผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกล่าวคือ การให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของ เด็กจะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง หักตนเอง และรู้จักรับผิดชอบ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตยจะทำให้เด็กขาดความใกล้ชิดกับพ่อแม่ และขาดความรับผิดชอบ

สำหรับความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนนั้นพบว่า เด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบในด้านนี้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มในด้านนี้แล้วพบว่าอยู่ในเกณฑ์สูง (ดูตารางภาคผนวก หน้า 124) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เด็กนักเรียนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เริ่มมีทัศนคติที่ดี มีความรักและหวงแหนต่อโรงเรียนของตนเองเหมือนกัน (จิตรรา วสุวานิช 2525:229)

5. เด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาต่างกันมีความสำคัญในความรับผิดชอบแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 4 โดยพบว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ เมื่อแยกรายด้านพบว่าความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัวของเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูง สูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาปานกลางและต่ำ และความสำคัญในความรับผิดชอบต่อเพื่อนของเด็กนักเรียนที่มารดา มีระดับการศึกษาสูงและปานกลางสูงกว่าเด็กที่มารดา มีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งอาจเนื่องมาจากมารดา

ที่มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกวิธีในการอบรมเลี้ยงดู ฝึกฝน รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการของเด็กได้มากกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งเหตุผลคล้ายคลึงกับข้อ 4 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมารก (อภิลิธิ วงษา 2517 : 8 อ้างอิงมาจาก smart. 1967 : 536-537) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและสัมพันธภาพที่ดีต่อครอบครัว พบว่า ความรับผิดชอบของเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับการที่เด็กได้ใกล้ชิดกับพ่อแม่ พ่อแม่ยอมรับ ตรงกันข้ามกับนักเรียนที่ถูกพ่อแม่ห้ามปรามหรือเฉยเมยจะมีความรับผิดชอบน้อย ส่วน ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่พลเมือง และต่อโรงเรียน ที่ไม่พบ ความแตกต่างกันนั้น ทั้งนี้อาจมีสาเหตุดังนี้คือ ประการแรก สำหรับความสำคัญใน ความรับผิดชอบต่อตนเองนั้น ลักษณะของแบบทดสอบเกี่ยวกับการรู้จักรักษาสภาพ ของตนเอง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และประพฤติตนให้เหมาะสม ซึ่งจะเป็นไปได้ว่า มารดาที่มีระดับการศึกษาใดก็ตามย่อมจะมีความใกล้ชิด เอาใจใส่ ดูแลบุตรของ ตนเองเหมือน ๆ กัน จึงน่าจะส่งผลให้ไม่พบความแตกต่างในความสำคัญใน ความรับผิดชอบต่อตนเอง ประการที่สอง ในส่วนที่ไม่พบความแตกต่างในความสำคัญ ในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองและต่อโรงเรียนนั้น อาจเนื่องมาจากเด็กระดับนี้ กำลังเป็นเด็กที่อยู่ในวัยเรียนดังที่กล่าวมา ดังนั้นผลการศึกษาในโรงเรียน หลักสูตร ที่ใช้ทั่วประเทศก็มีจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และการจัดกิจกรรมที่เน้นหน้าที่ต่อส่วนรวม (วารุณี ธนวานิช 2525 : 15) ตลอดจนเด็กวัยดังกล่าวกำลังเริ่มมีทัศนคติที่ดี ต่อโรงเรียน มีความรักและความห่วงใยต่อโรงเรียนของตนเหมือน ๆ กัน (จิตรภา วสุวานิช 2525 : 229) ดังนั้นความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน และต่อหน้าที่พลเมืองจึงไม่พบความแตกต่างกัน

6. เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งพี่น้องในครอบครัวต่างก็มีความสำคัญใน ความรับผิดชอบในแต่ละด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ สมมุติฐานข้อที่ 6 และไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ประณต เล็กสวาสดี (ประณต เล็กสวาสดี 2517 : 97) ซึ่งได้ศึกษาความรู้สึกรับผิดชอบของเด็กนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่าเด็กที่เป็นลูกคนแรกและลูกคนรองได้คะแนน ความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่าลูกคนสุดท้อง แต่ลูกคนแรกและลูกคนรองได้คะแนน ความรู้สึกรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน นอกจากนั้นการศึกษาของเชอร์ล็อก

(Hurlock. 1967 : 192-193) ยังพบว่า เด็กที่เป็นลูกคนแรกมักถูกฝึกฝนให้มีความรับผิดชอบมากกว่าลูกคนถัดไปในครอบครัวซึ่งเท่ากับว่าช่วยให้เด็กที่เป็นลูกคนแรกเรียนรู้ถึงความรับผิดชอบด้วย ผลการศึกษาที่ขัดแย้งกันดังกล่าว อาจเนื่องมาจากผลการศึกษาที่กล่าวมาศึกษาเกี่ยวกับเด็กในระดับมัธยมศึกษาซึ่งมีประสบการณ์และความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพที่เด่นชัดกว่าเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา นอกจากนั้นปัจจุบันเนื่องจากความเจริญด้านเทคโนโลยี สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ให้ความรู้ความบันเทิงควบคู่กันไป ทำให้พ่อแม่ของกลุ่มตัวอย่างเห็นคุณค่าของการศึกษา และมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กมากขึ้น ถึงแม้ว่าพ่อแม่เองจะมีการศึกษาน้อยก็ตาม เพราะฉะนั้นจึงทำให้พ่อแม่มีวิธีเลี้ยงลูกโดยไม่คำนึงถึงคุณโต คนกลางคนเล็ก และป้องกันไม่ให้เกิดความอิจฉาระหว่างพี่น้อง แอดเลอร์ (Alder. 1939 : 229-241) ได้กล่าวว่า ถ้าพ่อแม่เตรียมตัวเตรียมใจลูกคนแรกสำหรับการมาของลูกคนต่อไป และยังแบ่งความรักความเอาใจใส่ให้เช่นเดิมแล้ว ลูกคนแรกก็จะเติบโตเป็นคนที่มีความรับผิดชอบ และคุ้มครองคนอื่นได้ ส่วนลูกคนรองที่แอดเลอร์กล่าวว่ามีก็จะมีคามไฝฝัน ทะเยอทะยานและปรับตัวได้ดีกว่าลูกคนอื่น ๆ แต่ก็มีก็จะเป็นคนกระด้างและขี้อิจฉา ลูกคนสุดท้ายมักได้รับการตามใจ จึงเป็นเด็กมีปัญหาพอ ๆ กับลูกคนแรก ดังนั้นหากพ่อแม่ให้ความรักแก่ลูกเท่าเทียมกัน ความเอาใจใส่ และความควบคุมเหมือนกัน ก็อาจทำให้ลูกเติบโตขึ้น โดยมีความรับผิดชอบที่ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยครั้งนี้ยังตรงกับความเห็นของเกรซ และครัทฟิลด์ (Krech and Crutchfield. 1959 : 601-602) ซึ่งกล่าวว่าบุคลิกภาพของบุคคลขึ้นอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางด้านจิตวิทยาของบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผลมาจากลำดับการเกิดแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การศึกษาความสัมพันธ์ในความรับผิดชอบซึ่งเป็นบุคลิกภาพอย่างหนึ่งของบุคคลต้องคำนึงถึงตัวแปรอื่น ๆ นอกเหนือไปจากลำดับการเกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูและการที่เด็กมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จึงน่าจะมีการศึกษาค้นคว้าให้ละเอียดต่อไป

7. เด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 7 และได้ผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรพัฒน์ อติโรจน (วีรพัฒน์ อติโรจน 2529 : 44) และเจษฎา คู่ทางคเล่น (เจษฎา คู่ทางคเล่น 2529 : 54) แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล ต้นสกุล (เฉลิมพล ต้นสกุล 2521 : 78-80) อรุชา วราวิทย์ (อรุชา วราวิทย์ 2526 : 112) และเนเบอร์ (Nabors. 1975 : 3241) ซึ่งพบว่าการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิงไม่แตกต่างกัน สาเหตุที่ไดผลขัดแย้งดังกล่าวอาจเนื่องมาจากผลการศึกษาดังกล่าวศึกษากับเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งมีสภาพแวดล้อมและความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ การจำแนกทางเพศยังไม่เด่นชัด เป็นระยะที่เด็กอยู่ในสังคมแคบ ๆ ภายในบ้านและครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่หรือผู้ปกครองโดยเฉพาะในต่างจังหวัดไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านเพศในวัยนี้มากนัก ดังนั้นจึงปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านการอบรมเลี้ยงดู การแสดงความสามารถ ความคิดเห็น การให้ความรักความอบอุ่น ฯลฯ แก่เด็กหญิงและเด็กชายอย่างเสมอภาคกัน ส่วนผลงานวิจัยที่สอดคล้องนั้น กลุ่มตัวอย่าง เป็นเด็กนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

นอกจากนั้นเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพบว่า เด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็กนักเรียนชาย อาจเป็นเพราะในปัจจุบันเพศหญิงได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับเพศชาย แต่ในทางจิตวิทยานั้นยอมรับว่าในระดับอายุที่เท่ากัน เด็กหญิงจะมีความคิด ความเข้าใจ มีการหยั่งเห็นในสิ่งต่าง ๆ ดีกว่าเด็กชาย มีเหตุผลที่เป็นจริงมากกว่าเด็กชาย ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ที่พบว่าเด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาคือดีกว่าเด็กนักเรียนชาย

8. เด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นที่ต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 8 โดยพบว่า เด็กที่มีระดับชั้นที่สูงกว่าจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็กที่มีระดับชั้นที่ต่ำกว่า (แต่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ไม่พบความแตกต่างกัน) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ไบลิน (Beilin. 1976 : 523-527) เคลเลอร์เฮาส์ (Kellerhouse. 1975 : 5781)

ที่พบว่าเด็กที่มีอายุมากกว่าจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่า นอกจากนั้น
 เจษฎา ศุภางคเสน (เจษฎา ศุภางคเสน 2529 : 54) ได้ศึกษาการแก้ปัญหา
 เฉพาะหน้าของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และ เพ็ญศิริ ชูติกุล (เพ็ญศิริ
 ชูติกุล 2522 : 61) ได้ศึกษาเด็กในระดับอายุ 6-10 ปีก็ได้ผลเช่นเดียวกัน คือ
 เด็กที่มีอายุมากและระดับชั้นที่สูงขึ้นจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็ก
 ที่มีอายุน้อยและระดับชั้นต่ำกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่
 ต้องอาศัยสติปัญญา และการคิด องค์ประกอบที่เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ชี้ให้เห็นถึง
 พัฒนาการที่จะพัฒนาการแก้ปัญหานั้นจึงสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางด้านสติปัญญาใน
 การก้าวจากสิ่งกับหนึ่งไปสู่อีกสิ่งกับหนึ่ง ซึ่งเพียเจท์ (Piaget.1964 อ้างอิงจาก
 อรุณช หลิมประเสริฐ 2520 : 70) ได้กล่าวว่ประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย
 3 ประการคือ วุฒิภาวะ ประสบการณ์ และการถ่ายทอดทางสังคม นอกจากนี้
 กมลรัตน์ หลาสว่าง (กมลรัตน์ หลาสว่าง 2528 : 259-260) ได้กล่าวถึง
 องค์ประกอบที่สำคัญในการแก้ปัญหาว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการคือ
 ระดับความสามารถของเชาว์ปัญญา การเรียนรู้ และการคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล
 นั่นคือ เด็กที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าย่อมมีวุฒิภาวะ การเรียนรู้ และประสบการณ์
 มากกว่า การแก้ปัญหาก็บรรลุผลสำเร็จมากกว่าเด็กที่อยู่ในระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า
 ดังที่ เมเยอร์ และไฮด์เกอร์เคน (Mayer and Heidgerken. 1962 : 496)
 ได้เขียนไว้ว่า ความรู้และประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการนำมาใช้ในการตัดสินใจ
 เพื่อแก้ปัญหา ดังนั้นเด็กที่มีระดับชั้นที่สูงกว่าจึงมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้
 ดีกว่าเด็กที่มีระดับชั้นที่ต่ำกว่า

9. จากงานวิจัยพบว่าเด็กนักเรียนที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกันมีความสามารถในการ
 การแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 9 อาจเป็นเพราะว่า
 เด็กในวัยนี้ซึ่งเป็นวัยที่เข้าโรงเรียน เริ่มมีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ (นวลศิริ
 เปาโลหิตย และคณะ 2520 : 178) ประกอบกับเด็กนักเรียนทั้งในเมืองและ
 นอกเมืองเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในจังหวัดเดียวกัน สภาพแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรม
 ต่าง ๆ เหมือนกัน รู้ถึงปัญหาและความต้องการที่คล้ายคลึงกัน เหตุผลสำคัญอีก
 ประการที่ทำให้การแก้ปัญหของ เด็กสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอาจเนื่องมาจาก เมื่อ
 พิจารณาประสบการณ์ที่เด็กได้รับขณะศึกษาในระดับประถมศึกษา เนื่องจากหลักสูตร

ประถมศึกษาช่วยให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนจึงเน้นให้นักเรียนได้รู้ด้วยการปฏิบัติจริง ได้ศึกษาคนควาด้วยตนเอง (สมพร อินทกุล 2530 : 92) นักเรียนในเมืองและนักเรียนนอกเมืองได้รับประสบการณ์จากทางโรงเรียนในลักษณะเดียวกัน ชม ภูมิภาค (ชม ภูมิภาค 2516 : 59) ได้ให้ความเห็นว่าความสามารถในการแก้ปัญหานั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์เป็นอันมาก ดังนั้นเมื่อนักเรียนได้รับประสบการณ์จากทางโรงเรียนในลักษณะเดียวกัน และการตัดสินใจนั้นก็อาศัยประสบการณ์

นอกจากนี้ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาก็ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งลักษณะของข้อคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ลักษณะสภาพแวดล้อมของเด็กนักเรียนในเมืองและเด็กนักเรียนนอกเมืองที่ต้องประสบกับเหตุการณ์ดังกล่าวเหมือนกัน จึงทำให้การตัดสินใจในการแก้ปัญหามาแตกต่างกัน

10. จากการวิจัยพบว่าเด็กนักเรียนที่บิดาและมารดามีระดับการศึกษาต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหามาแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 10 และ 11 และขัดแย้งกับการศึกษาของ เจลิมพล ตันสกุล (เจลิมพล ตันสกุล 2521 : 80) และอรชา วราวิทย์ (อรชา วราวิทย์ 2526 : 121) ที่พบว่าผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่างกันมีความสามารถในการแก้ปัญหามาแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่เจลิมพล ตันสกุลทำการศึกษานั้นมีอายุระหว่าง 3-6 ปี และอรชา วราวิทย์ ทำการศึกษานั้นมีอายุระหว่าง 4-6 ปี ซึ่งต่างก็เป็นเด็กก่อนวัยเรียนหรือเด็กปฐมวัย สุลล บุญทรง (สุลล บุญทรง 2523 : 102) ได้กล่าวเกี่ยวกับรายงานของสถาบันคนควาเรื่อง เด็ก โดยนักจิตวิทยาชื่อ Gesell ซึ่งพบว่า ลักษณะเด่นของเด็กวัย 5-6 ขวบยังไม่รู้จักดินร่นที่จะออกไปเผชิญโลกนอกบ้าน ยังไม่ต้องการผจญภัยกับเรื่องยุ่งยากในสังคม บ้านเป็นสถานที่ให้ความปลอดภัยและอบอุ่นแก่เขาเพียงพอความต้องการของเขาแล้ว แม่เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง เขามีความประสงค์เพียงแต่จะได้อยู่ใกล้ ๆ กับแม่ตลอดเวลา ชอบทำอะไรให้แม่ ช่วยแม่ทำงาน ปฏิบัติตามคำสอน เป็นวัยที่เรียกได้ว่า "วานอนสอนง่าย" นอกจากนี้ (ธีรพร อูวรรณโณ 2525 : 324) พบว่าเด็กปฐมวัยยังอยู่ในวัยที่ยังช่วยเหลือตนเองไม่ได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือทั้งจากผู้ใหญ่ซึ่งออกมาในรูปการให้ผู้อื่นทำสิ่งที่ตนต้องการให้กับตน ในสิ่งที่เด็กยังทำไม่ได้หรือ

ทำได้ไม่คล่องแคล่วเท่าที่ควร เช่นการผูกธนู การให้ผู้ใหญ่หยิบของที่สูง ๆ ให้นอกจากนั้นยังมีการพึ่งพาความรัก การเอาใจใส่ และการปลอบใจ เช่น เด็กตกใจหรือเสียใจก็ต้องการปลอบโยนจากพ่อแม่ ลักษณะการพึ่งพาของเด็กจะค่อย ๆ ลดลงเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น แต่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ศรีเรือน แก้วกังวาล (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2521 : 62) ได้กล่าวถึงเด็กวัยนี้ว่า "... การไปโรงเรียนของเด็กทำให้ทั้งตัวเด็กและผู้อื่นในครอบครัวต้องเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพที่เคยมีต่อกันในระยะวัยเด็กตอนต้น และถือได้ว่าเด็กเริ่มต้นออกห่างจากพ่อแม่ ..." และ นวลศิริ เปาโลหิตย และคณะ (นวลศิริ เปาโลหิตย และคณะ 2520 : 174) ได้กล่าวถึงเด็กวัยนี้ว่า "... เป็นระยะของการเข้ากลุ่ม เด็กจะมีความรู้สึกเขารวมหมู่คณะ และปรากฏว่าเด็กให้ความสำคัญต่อเพื่อนของเขา มากกว่าบิดามารดา..." จึงเห็นได้ว่าอิทธิพลของพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่มีต่อเด็กในวัยดังกล่าวจะลดลงเมื่อเทียบกับวัยก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา ดังนั้นระดับการศึกษาของบิดาและมารดา จึงอาจไม่ทำให้ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนแตกต่างกัน

11. จากการวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนที่มีตำแหน่งที่นั่งในครอบครัวต่างกัน มีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 12 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากปัจจุบันเนื่องจากความเจริญด้านเทคโนโลยี สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ความบันเทิงควบคู่กันไป ทำให้พ่อแม่ของกลุ่มตัวอย่างเห็นคุณค่าของการศึกษาและมีความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กมากขึ้น จึงทำให้พ่อแม่มีวิธีเลี้ยงลูกโดยไม่คำนึงถึงคนโต คนกลาง คนเล็ก แอดเลอร์ (Adler. 1939 : 229-241) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าพ่อแม่เตรียมตัวเตรียมใจลูกคนแรกสำหรับการมาของลูกคนต่อไปและยังแบ่งความรักความเอาใจใส่ให้เหมือนเดิมแล้ว ลูกแต่ละคนก็จะเติบโตเป็นคนที่มีความบุคลิกภาพที่ไม่แตกต่างกันมากเกินไป ดังนั้นความสามารถในการแก้ปัญหาจึงเป็นบุคลิกภาพอย่างหนึ่งของเด็ก เมื่อเปรียบเทียบตำแหน่งที่นั่งในครอบครัวแล้วจึงไม่พบความแตกต่างกัน

12. จากการวิจัยพบว่า ความสำนึกในความรับผิดชอบในแต่ละด้าน และรวมทุกด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 13 โดยพบว่าคาสสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ (ระหว่าง .242-.447) เมื่อพิจารณาคาสสัมพันธ์ของความสำนึกในความรับผิดชอบในแต่ละด้านก็มีแนวโน้มของความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นเดียวกัน ดังที่ วิราทร เทพวิรัช (วิราทร เทพวิรัช 2514 : 174) ได้ศึกษาพบว่านักศึกษามีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงจะมีคุณสมบัติอื่นหนึ่งในอีกหลายประการคือ มีความรับผิดชอบสูงด้วย และ วิราทร เทพวิรัช (2514 : 25) ยังได้สรุปผลงานวิจัยของวัตต์ (Watt) ที่ได้วิจัยพบว่าบุคคลที่มีลักษณะความเป็นผู้นำสูง คือมีความรับผิดชอบสูง มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง จะมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหา ได้ดีกว่าบุคคลที่มีลักษณะความเป็นผู้นำต่ำ นอกจากนั้นผลการวิจัยครั้งนี้ยังได้สนับสนุนผลการวิจัยของ อารีย์ เศรษฐชัย (อารีย์ เศรษฐชัย 2520 : 46-48) ที่ได้ศึกษาพบว่าความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

นอกจากนั้นผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้วยังมีข้อสังเกตที่พบอีกสองประเด็นคือ ประเด็นแรก แนวโน้มของจำนวนด้านความสำนึกในความรับผิดชอบที่สัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหาและคาสสัมพันธ์ทั้งสองตัวแปรมีแนวโน้มลดลงในขณะที่ระดับชั้นเพิ่มขึ้น แต่ไม่เด่นชัดนักในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 ทั้งในกลุ่มเด็กนักเรียนชาย เด็กนักเรียนหญิง และกลุ่มรวมในแต่ละระดับชั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องของหลายประการ เช่น วุฒิภาวะการเรียนรู้ ประสบการณ์ ดังที่ เมเยอร์ และ ไฮเกอร์เคน (Mayer and Heidgerken, 1962 : 496) ได้เขียนไว้ว่าความรู้และประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ในระดับชั้นที่ต่ำ คาสสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรจะมีค่าสูง และเมื่อระดับชั้นเพิ่มขึ้น คาสสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรก็จะเริ่มมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเด็กมีประสบการณ์ และวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อตัวแปรทั้งสองมากขึ้นและในอัตราที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้คาสสัมพันธ์ลดลง

สำหรับในประเด็นที่ 2 พบว่าค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาในกลุ่มเด็กนักเรียนหญิงสูงกว่าเด็กนักเรียนชายในทุก ๆ ระดับชั้น จากผลการวิจัยดังกล่าวน่าจะมีสาเหตุคล้ายคลึงกับเหตุผลข้างต้น กล่าวคือ พัฒนาการด้านต่าง ๆ บทบาททางสังคม และวัฒนธรรมในการอบรมเลี้ยงดู จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความสนใจในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาของทั้งเพศหญิงและเพศชาย แต่อิทธิพลดังกล่าวนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อทั้งสองไม่เท่าเทียมกัน โดยที่ความไม่เท่าเทียมกันนี้จะเกิดในเด็กนักเรียนชายมากกว่าเด็กนักเรียนหญิง จึงทำให้ค่าสหสัมพันธ์ในเด็กนักเรียนชายมีแนวโน้มต่ำกว่าเด็กนักเรียนหญิงในทุก ๆ ระดับชั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของตัวแปรต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของเด็กนักเรียนว่ามีผลต่อความสนใจในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนอย่างไรบ้าง ซึ่งน่าจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาเด็กของผู้ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ

1. ในด้านครูผู้สอนซึ่งมีหน้าที่ในการเตรียมประสบการณ์ และกิจกรรมในชั้นเรียน อันมีจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังคุณลักษณะทั้งสองให้เกิดแก่เด็กนักเรียน ครูจึงควรคำนึงถึงความแตกต่างของเด็ก เช่น เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ การศึกษาของบิดาและมารดา ซึ่งเด็กแต่ละคนมีแตกต่างกัน โดยครูควรเข้าใจว่าเหตุใดนักเรียนบางคนจึงบุคลิกลักษณะด้อยกว่าคนอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ครูได้จัดประสบการณ์ในชั้นเรียนให้เท่าเทียมกัน อันอาจจะเกิดจากสาเหตุของความแตกต่างกันในด้านปัจจัยดังที่กล่าวมาซึ่งจะช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีเป้าหมายยิ่งขึ้นในการจัดการเรียนการสอน

2. ในด้านผู้ปกครองนักเรียน จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากทางบ้านซึ่งอาจเกิดจากการศึกษาของพ่อแม่ หรือการอบรมเลี้ยงดู อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน และมีผลส่งให้เกิดความสนใจใน

ความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ในฐานะผู้ปกครอง ควรจะตระหนักถึงประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับ ในวัยนี้ ซึ่งประสบการณ์ในช่วง ดังกล่าว เช่น การสร้างสุขนิสัยของตนเอง การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น การกล้า ตัดสินใจในสิ่งที่เหมาะสม การที่เด็กได้รับการอบรมสั่งสอน และประสบการณ์ที่ เหมาะสมเหล่านั้นแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็นบุคลิกภาพของเขาต่อไป ดังนั้นผู้ปกครอง จึงควรมีบทบาทต่อเด็ก โดยผู้ปกครองอาจจะดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 ควรให้เด็กเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น โดยให้เด็กรู้จัก ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ให้เด็กมีโอกาสดีกทักษะช่วยเหลือตนเอง โดยเริ่ม สิ่งง่าย ๆ ที่อยู่รอบตัวเด็ก เช่น เรื่องสุขนิสัยของเด็ก นอกจากนี้การให้เด็กมีส่วน รับผิดชอบงานภายในบ้าน ช่วยเหลือกิจกรรมบางอย่างภายในบ้านโดยเหมาะสมกับ ความสามารถของเด็ก เช่น ทำความสะอาด การล้างถ้วยชาม การรดต้นไม้ เป็นต้น จะทำให้เด็กเกิดความภูมิใจในความสามารถของตน และเกิดความมั่นใจในตนเอง มากขึ้น อันจะนำไปสู่การเกิดความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการ แก้ปัญหาวัยตนเอง เมื่อต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ

2.2 ควรให้เด็กเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน โดยฝึกให้เด็ก รู้จักการร่วมมือกับสมาชิกในบ้าน โรงเรียน และชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรม ต่าง ๆ รวมทั้งการสนับสนุนให้เด็กได้เข้ากลุ่มที่เหมาะสมกับสภาพของตัว และ ช่วยเหลือให้เด็กมีโอกาสร่วมกลุ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นแนวทางให้เด็กได้เรียนรู้สังคม และชีวิตมากขึ้น ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจากกลุ่ม เช่น การรู้จักเป็นผู้นำ ผู้ตาม การเคารพกฎวินัย เป็นต้น จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสามารถนำมา ประยุกต์ใช้กับปัญหาอื่น ๆ ได้

2.3 ควรส่งเสริมให้เด็กมีโอกาเล่น การเล่นของเด็กนอกจาก จะสนองความต้องการการรวมกลุ่มแล้ว ยังช่วยส่งเสริมความคิด การเข้าใจ สังคมอีกด้วย ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นขณะที่เล่นอยู่นั้น จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของ เด็กได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ตัวอย่างประชากร เป็น เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นเท่านั้น จึงควรจะมีการศึกษาโดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สังกัดเทศบาลหรือเอกชน ตลอดจนใช้ตัวอย่างประชากรในภาคอื่น ๆ ของประเทศ เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถอธิบายอิทธิพลของตัวแปรได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาองค์ประกอบที่นอกเหนือไปจากการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านโรงเรียน อันได้แก่ ขนาดของโรงเรียน วุฒิกู เทคนิการสอนของครู เป็นต้น
3. เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ละเอียดยิ่งขึ้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเด็กนักเรียนที่มีภูมิหลังทางครอบครัวต่างกันว่าจะมีความ สำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นประการใด เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบตัวแปรอิสระเพียงตัวเดียวเท่านั้น แต่อาจศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังทางครอบครัวของเด็กด้วยแล้วจะทำให้ทราบเพิ่มเติมอีก เช่น อาจจะศึกษาว่า เด็กนักเรียนที่บิดาหรือมารดา มีระดับการศึกษาต่างกันและมีถิ่นที่อยู่ต่างกันจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบหรือความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ซึ่งประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ร่วมกันนั้นจะทำให้ทราบปัญหาหรือกลุ่มประชากรที่มีปัญหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และจะทำให้แก้ปัญหาได้ตรง เป้าประสงค์อีกด้วย
4. ควรจะได้มีการศึกษาหาวิธีการสอนแก่ เด็กนักเรียน เพื่อจะได้ปลูกฝังความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาที่ได้ผล

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤตยา กฤษณาวิจิตร การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประเพณีและบุคลิกภาพของบุตรที่
บิดามารดามีระดับการศึกษาต่างกัน ปรินทิเนียน ค.ม. คณะศึกษาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 219 หน้า
- กมลรัตน์ หล้าวงษ์ จิตวิทยาการศึกษา ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2528, 274 หน้า
- กิโนติ, เอ็ด เรากับลูก แปลโดย รัตน์ สหมิตรการพิมพ์ 2526, 175 หน้า
- จรรยา สุวรรณทัต ความสำคัญของข้าราชการไทยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคมและวัฒนธรรมไทย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525, 105 หน้า
- จิตรรา วสุวานิช "เด็กกับครอบครัว" พฤติกรรมวัยเด็ก หน่วยที่ 1-7 อรุณการพิมพ์
กรุงเทพมหานคร 2525, หน้า 258-341
- เจษฎา ศุภางคเสณ การศึกษาความวิตกกังวลและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของ
เด็กนักเรียนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ปรินทิเนียน ค.ม.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2529, 87 หน้า อัดสำเนา
- เฉลิมพล ต้นสกุล พัฒนาการทางสติปัญญาและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กก่อน
วัยเรียนในเขตการศึกษา 3 ปรินทิเนียน ค.ม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521, 97 หน้า อัดสำเนา
- ชม ภูมิภาค จิตวิทยาการเรียนการสอน ไทยวัฒนาพานิช 2516, 238 หน้า
- ชวาล แพรัตกุล หลักสูตรอบรมพิเศษวิชาการวัดผลระยะสั้น สำนักทดสอบ
วิทยาลัยการศึกษา ประสานมิตร 2514, 102 หน้า
- ชำนาญ นิคาร์ตัน หนังสือสังคมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ไทยวัฒนาพานิช
2524, 88 หน้า
- นิภา ศรีไพโรจน์ หลักการวิจัยเบื้องต้น กรุงเทพมหานคร ศึกษาพร 2527, 258 หน้า
- นวลศิริ เปาโสหิตย, จันทมาศ ปรียานุช และอรทัย ชื่นมณุษย์ จิตวิทยาพัฒนาการ
(พิมพ์ครั้งที่ 4) มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520, 340 หน้า
- ธีรพร อุวรรณโณ "เด็กกับสังคม" ใน พฤติกรรมวัยเด็ก หน่วยที่ 1-7 อรุณการพิมพ์
กรุงเทพมหานคร 2525, หน้า 317-388

- บุญเลี้ยง หล่ออาวุธ "การเรียนรู้กับการแก้ปัญหา" มิตรครู 10 (พฤษภาคม 2511) : 20-45
- ประคอง กรวรรณสูตร สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์บรรณกิจ 2525, 317 หน้า
- ประณต เล็กสวาสดี ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบมโนทัศน์เด็ก การพึ่งตนเอง พฤติกรรมด้านการเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบ ปริญฐานิพนธ์ กค.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 195 หน้า อัดสำเนา
- ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน กองแผนงาน วางแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 โรงพิมพ์กรมศาสนา 2520, 19 หน้า
- ประมวล ดิฉินสัน วัยแรกวัยหลัก แพรววิทยา วังบูรพา กรุงเทพฯ 2520, 228 หน้า
- ประเทิน มหาจันทร์ คู่มืออบรมนักเรียน วิทยาลัยการศึกษา บางแสน ม.ป.ป. 60 หน้า
- พรชัย รอดสมจิตร ความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของเด็ก นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่อยู่ในสถานสงเคราะห์และอยู่ในครอบครัวปกติใน กรุงเทพมหานคร ปริญฐานิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527, 88 หน้า อัดสำเนา
- พรรณี ชูทัย จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภา 2522, 124 หน้า
- พิจิตรฯ พงษ์จินดากร การทดลองสอนความรับผิดชอบแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาแตกต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ ปริญฐานิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525, 160 หน้า อัดสำเนา
- เพ็ญศิริ ชูติกุล การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการด้านสังคมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กในเมืองและเด็กชนบท จังหวัดน่าน ปริญฐานิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 81 หน้า อัดสำเนา

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ หลักการวิจัยทางการศึกษา ทวีติการพิมพ์
2524, 286 หน้า

ละม้ายมาค์ คีรติศต อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี รายงานการวิจัยฉบับที่ 4 สถาบันระหว่างชาติ
สำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก 2510, 184 หน้า

ละเมียด ลิมอักษร "ประชาธิปไตยในโรงเรียน" ประชาศึกษา 11 : 6-16
มิถุนายน 2517

✓ ละอ อารุณวิช "ความรู้สึกรับผิดชอบควรสอนตั้งแต่เด็ก" จุฬารสสมาคม
การศึกษา ฉบับที่ 8 สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย 2505, 68 หน้า
วรรณิ์ รักธรรม การศึกษาเปรียบเทียบความวิตกกังวล ความต้องการผลสัมฤทธิ์
ความรู้สึกรับผิดชอบ ของเด็กไทยเชื้อชาติไทยกับเด็กไทยเชื้อชาติจีน
ปริชญานีพนธ์ กค.ม. วิทยาลัยการศึกษา ประสานมิตร 2515, 70 หน้า อัดสำเนา
วรวิทย์ วสินสารการ การศึกษาของไทย บริษัทสารมวลชน จำกัด 2519,
482 หน้า

วาร์ณี ธนวรรณิ์ "หลักสูตร 2521 กับการแนะแนว" แนะแนว สิงหาคม-
กันยายน 2522, หน้า 23-24

วิเชียร เกตุสิงค์ การวัดผลการศึกษาและสถิติเบื้องต้น สำนักพิมพ์สกุลไทย
2519, 272 หน้า

วีรพัฒน์ อติโรจน การศึกษาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและทัศนคติแบบประชาธิปไตย
ของนักเรียนโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี ปริชญานีพนธ์ กค.ม.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2529, 64 หน้า อัดสำเนา

วันทนีย์ บุคิลป์ สถิติและการวิจัยเบื้องต้น อักษรบัณฑิต กรุงเทพฯ 2525,
376 หน้า

สวโชค พูลนวม ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อสัจยกับความรู้สึกรับผิดชอบ
ปริชญานีพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523,
64 หน้า อัดสำเนา

- สมพงศ์ ตีรพัฒน์ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่อมั่นในตนเอง และความรู้สึกรับผิดชอบ ปรินญาณิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2517, 58 หน้า อุดสาเนา
- สมพร อินทกุล การเปรียบเทียบการตัดสินใจแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนประถมศึกษา ที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปกติของผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และผู้เขาเรียนตามเกณฑ์ปกติ ในจังหวัดพิษณุโลก วิทยานิพนธ์ คค.ม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2530, 147 หน้า อุดสาเนา
- สมศักดิ์ ชินพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในชั้นเรียน กับความรู้สึกรับผิดชอบและมโนภาพแห่งตน ปรินญาณิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523, 99 หน้า อุดสาเนา
- สุพล บุญทรง จิตวิทยาพัฒนาการ (พิมพ์ครั้งที่ 2) ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพฯ 2523, 218 หน้า
- สุรางค์ ไควตระกูล "ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเพียเจท์" วารสารศรศาสตร์ 1 (ธันวาคม 2513) : 18-19
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาคุณภาพประชากรไทย แพร่พิทยา 2514, 22 หน้า
- อรชา วราวิทย์ การตัดสินใจแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526, 184 หน้า อุดสาเนา
- อรนุช หลิมประเสริฐ การศึกษาเปรียบเทียบเด็กนักเรียนในเมืองและชนบท เกี่ยวกับพัฒนาการของสิ่งกีดขวางในเรื่องการอนุรักษ์ความยาวและปริมาตรกับ การอบรมเลี้ยงดู ปรินญาณิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 91 หน้า อุดสาเนา
- อภิสิทธิ์ วงษา ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกรับผิดชอบ การปรับตัวและลักษณะ การเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตเทศบาล เมืองตาก ปรินญาณิพนธ์ กค.ม. วิทยาลัยการศึกษา ประสานมิตร 2517, 69 หน้า อุดสาเนา

อารีย์ เศรษฐชัย ความสัมพันธ์ระหว่างการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความรู้สึก
รับผิดชอบ และความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล
สภากาชาดไทย ปริณพณิพนธ์ กค.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร 2520, 71 หน้า อัดสำเนา
 อุบลรัตน์ เพ็งสถิตย์ จิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2524,
 379 หน้า

Adler, Alfred. Social Interest New york : Putman's Son's 1939.
 347 P.

Andrain, J. and Robert P.O. "Crownth of Political Ideas in Adolescence.
The Sense of Community, Journal of Personality and Social
Psychology. 4(3) : 295-306, 1966.

Beilin, H. "Developmentat Determinants of word and nonsense anagram
 solution, " Journal of verval learning and verbal Behavior.
 6 : 523-527, 1976.

Bourne, L.E, Jr, Bruce R. Ekstrand and Roger L. Dominowski The
Psychology of thinking. New Jersey, Prentice-Hall, 1971.382 p.

Browne, C.G. The study of leadership. the Interstate prinsters and
 Publeshers, Inc., Illinois, 1985. 287 p.

Butterworth, Thomas w. "The relationship of two different methods
 of reporting pupil progress to the reading Achievement school
 Attitude and self Responsibility of a sample of six grade pupil.,
Dissertation abstracts International. 35 : 2043-A, October, 1974

Cattell, Raymond B. Manual for the Jr. - Sr. High school Personality
Questionair HSPO form A. Illinois the institute for Personality
 and ability testing, 1963. 897 p.

Crow, L.D.,& Crow, A. Reading in child and adolescent Psychology
 New York : Longman, Green & Co., 1961.

Funk and Waggall. New standard Dictionary of the language. 1966
 2095 p.

Flipppo, Edwin R. A Behavioral Approach. Allphi and Bacon Booton
 1966. 562 p.

Frost, J.L. and Kissinger , J.B. The young child and educative
Process. New York : Holt, Rine hart and Winston, 1976. 446 P.

- Hilgard, Ernest R., Richard C. Atkinson and Rita L. Atkinson.
Introduction to Psychology. 5th. ed., Harcourt Brance Jovanovich
Inc., 1971.
- Houtz, John C., and F.J. Feildhusen. "The Modification of Fourth
Grader's Problem Solving Ability," The Journal of Psychology.
229-237, 1967.
- Hurlock, E.B. Adolescent Development. McGraw-Hill Book Company,
Inc., New York, 1967, 719 P.
- Hurlock, E.B. Child Development 4 th ed. New York : McGraw-Hill,
1964. 640 P.
- Justin, F. "Home training in Human Values," Journal Home Economic.
47,722 p., 1950.
- Kellerhouse, Kenneth Doughlass, Jr. "The Effects of two Variables
on the Problem Solving Ability of first Grade and Second Grade C
Children," Dissertation Abstracts International. 25: 2032,
September, 1964.
- Kreeh, David, Crutchfield R.S. Element of Psychology New York:
A. Knop, 1959, 762 p.
- Lawshe, C.H. Principles of Personal testing. 688: 255-159,
June, 1976.
- Mayer, Burton and Lorretta Heidgerken. Introduction to Research
In Nursing. Philadelphia, J.B. Loppincott, 1962. 496 p.
- Nabors, Donald G. "A Comparative Study of Academic Achievement and
Problem Solving Ability of black Pupils at the Intermediate Level
in Computer Supported Instruction and Self-Contained Instructional
Process, " Dissertation Abstracts International. 36:3241-A,
December, 1975.
- Newell, A., J.C. Shaw and H.A. Simon. "Elements of a theory of human
problem solving," Psychological Review. 65:151-166, 1958.
- Peck., R.F. and Havi ghurst, R.J. Child Development and Personality.
John Willey & sons. Inc., New York, 1963. 237 p.
- Sideman, Jerome M. The Child: A Book of Reading. Holt, Rinchart and
Winston, New York, 1962. 674 P.
- Spock, Benjamin, The Commonsense Book of Baby and Childcare. Duell,
Sloan and Peavce New York, 1946. 527 P.

Strang, Ruth. An Introduction to child Study. the Macmillan Company New York, 1959. 543 P.

Suwannathat, Chuncha and Others Handbook of Asia Child Development and Child Reading. (Behavioral Science Research Institute Srinakharinvirot University Thailand with the Financial Support of UNESCO and UNECEF) Burapasilpa Press Ltd. Part, 1985. 430 P.

Zunich, Michael Developmental Responsibility Perception of Lowey and Middle class children. The Journal of Educational Research. Vol. 56 No. 9, May-June.

การคำนวณ

ภาคผนวก ก

แบบทดสอบ

แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ

ตอนที่ 1 รายละเอียดส่วนตัวของนักเรียน

1. ชั้น..... โรงเรียน..... เลขที่.....

2. เพศ ☐ ชาย
☐ หญิง

3. การศึกษาสูงสุดของบิดา

☐ ชั้นประถมศึกษา
☐ ชั้นมัธยมศึกษา
☐ สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

4. การศึกษาสูงสุดของมารดา

☐ ชั้นประถมศึกษา
☐ ชั้นมัธยมศึกษา
☐ สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

5. ปัจจุบันครอบครัวนักเรียนมีพี่น้อง.....คน

6. นักเรียนเป็นคนที่.....

ตอนที่ 2 แบบทดสอบ

คำชี้แจง (1) แบบทดสอบมีทั้งหมด 50 ข้อ ให้นักเรียนทำให้ครบทุกข้อ

(2) ในการทดสอบครั้งนี้เป็นเพียงการถามเกี่ยวกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักเรียนเท่านั้น ซึ่งไม่มีผลกระทบทะเทือนต่อนักเรียนแต่อย่างใด ดังนั้นขอให้นักเรียนตอบตามความเป็นจริงของตนเองเท่านั้น

(3) คำตอบของนักเรียนไม่ว่าจะตอบอย่างไรก็ตามขอให้ เป็นความรู้สึกหรือการปฏิบัติที่แท้จริงของตัวนักเรียนเองจะถือว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้องแล้ว

(4) วิธีการตอบ ถ้าข้อใดตรงกับความรู้สึกหรือการปฏิบัติที่แท้จริงของนักเรียนให้กาเครื่องหมาย (✓) ตรงกับช่องที่เขียนว่า "ใช่" ทางขวามือ และถ้าไม่ตรงกับความรู้สึกหรือการปฏิบัติจริงของนักเรียนให้กาเครื่องหมาย (✓) ตรงกับช่องที่เขียนว่า "ไม่ใช่" ทางขวามือ

ตัวอย่าง

	ใช่	ไม่ใช่
0) ข้าพเจ้าอยากเก็บเงินไว้มากๆ กินขนมน้อยๆ...	✓	
00) ข้าพเจ้าเห็นว่าการเข้าวัดฟังธรรมเหมาะสำหรับผู้ใหญ่หรือคนแก่เท่านั้น.....		✓

... ขอขอบใจนักเรียนทุกคนที่ให้ความร่วมมือ...

แบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ

	ใช่	ไม่ใช่
1. ข้าพเจ้าควรจะสามารถจัดเสื้อผ้าใส่ได้ด้วยตนเอง.....		
2. เมื่อทานอาหารเสร็จข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องล้างจานเพราะ..... ยังเด็กอยู่.....		
3. ข้าพเจ้ามีความคิดเสมอว่าไม่ยากทำอะไรที่ยากๆ.....		
4. ข้าพเจ้าไม่ค่อยชอบเลขถ้าครูให้ทำการบ้านมากๆ.....		
5. ข้าพเจ้ามักเตือนตนเองให้เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนเสมอ.....		
6. เมื่อเจอกับเพื่อนใหม่ข้าพเจ้าไม่ยากพูดหรือเล่นด้วย.....		
7. ข้าพเจ้าควรที่จะเล่นคนเดียวมากกว่าจะเล่นกับคนอื่น.....		
8. ข้าพเจ้าอยากมีเสื้อผ้าสวยๆ แพงๆ ใส่หลายๆ ตัว.....		
9. ข้าพเจ้าเห็นว่าควรทำแบบฝึกหัดเมื่อใกล้กำหนดส่ง เมื่อส่งไม่ทัน ก็ผลัดส่งทีหลัง.....		
10. ข้าพเจ้าเห็นว่าการทำผิดต่างๆ ไม่เป็นสิ่งร้ายแรงเพราะ ข้าพเจ้ายังเด็กอยู่.....		
11. ข้าพเจ้าเห็นว่าสมบัติส่วนรวมไม่จำเป็นต้องรักษา เพราะไม่ใช่ ของเราคนเดียว.....		
12. ถ้าข้าพเจ้าทำผิดข้าพเจ้าจะยอมรับเสมอ.....		
13. ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบเสมอไป เมื่อ การกระทำนั้นไม่สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น.....		
14. ข้าพเจ้าควรจะเป็นผู้หนึ่งที่มีหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดของชุมชน.....		
15. ข้าพเจ้าเห็นว่าเมื่อเก็บของ เล็กน้อยได้ไม่จำเป็นต้องส่งครู.....		
16. ข้าพเจ้าเห็นว่าการช่วยเหลือคนแก่หรือคนพิการ เด็กๆ ควรจะช่วยให้ ได้.....		
17. ถ้าคนอื่นไม่ช่วยกันทิ้งขยะให้เป็นที่ ข้าพเจ้าก็ไม่ควรทิ้งขยะ ให้เป็นที่ด้วย.....		
18. ข้าพเจ้าเห็นว่าการป้องกันประเทศเป็นหน้าที่ของทหาร เท่านั้น.....		

	ใช่	ไม่ใช่
19. ข้าพเจ้าเห็นว่าคนที่ลุ่มบู่หรีในโรงภาพยนตร์เป็นคนที่น่ารังเกียจ...		
20. ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้าไม่มีใครทราบ การทำงานแบบตบตาที่สะกดจิต...		
21. ข้าพเจ้าเห็นว่าสิ่งที่ผู้ปกครองตักเตือนบางครั้งก็ไม่ทำตาม...		
22. ข้าพเจ้าชอบทำตามเพื่อน ถึงแม้ผู้ปกครองจะห้ามก็ตาม...		
23. ข้าพเจ้าเห็นว่าการรักษาความสะอาดบ้านเรือนควรเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่มากกว่าเด็กๆ		
24. เมื่อครอบครัวมีงานบางอย่างที่จะต้องช่วยกันทำ ข้าพเจ้าควรจะช่วยทุกครั้ง		
25. ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ควรเล่นใกล้ผู้ปกครอง เพราะอาจจะถูกใช้งาน		
26. เมื่อหยิบของภายในบ้านมาใช้ เมื่อเสร็จข้าพเจ้าเก็บไว้ที่เดิมเสมอ		
27. ข้าพเจ้าเห็นว่าก่อนไปโรงเรียนไม่จำเป็นต้องบอกผู้ปกครองให้ทราบทุกวัน		
28. ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขออนุญาตผู้ปกครองทุกครั้งเมื่อจะออกไปเที่ยว		
29. ถ้าคนอื่นภายในบ้านไม่ช่วยกันประหยัด ข้าพเจ้าก็ไม่ควรประหยัดด้วย		
30. เมื่อเห็นสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านวางเกะกะ ข้าพเจ้ามักทนดูไม่ได้ต้องลงมือจัดการเก็บเองเสมอ		
31. ข้าพเจ้าเห็นว่านักเรียนทุกคนควรทำการบ้านด้วยตนเองทุกครั้ง		
32. ข้าพเจ้าเห็นว่าการขาดเรียนบ่อยๆ ไม่เป็นสิ่งที่เสียหายนะ		
33. ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องช่วยงานต่างๆของโรงเรียนถ้าไม่ได้รับมอบหมาย		
34. ข้าพเจ้าเห็นว่า การเก็บเศษกระดาษควรเป็นหน้าที่ของภารโรงเท่านั้น		
35. ข้าพเจ้าเห็นว่า การมาโรงเรียนสายเป็นของธรรมดา คนอื่นๆก็เคยมาสาย		
36. ข้าพเจ้าควรจะปฏิบัติตามกฎของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด		

	ใช่	ไม่ใช่
37. ข้าพเจ้าเห็นว่านักเรียนมีหน้าที่เรียนหนังสือเท่านั้น.....		
38. ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องจำบทเรียน ที่เรียนมาทุกครั้ง.....		
39. ข้าพเจ้าเห็นว่าทุกคนควรช่วยกันสร้างชื่อเสียงให้โรงเรียนได้ เมื่อมีโอกาส.....		
40. ข้าพเจ้าเห็นว่า การ เชิดชูชื่อเสียงให้โรงเรียนควร เป็นหน้าที่ ของครูเท่านั้น.....		
41. เมื่อมีโอกาสข้าพเจ้าแนะนำให้เพื่อนทำตามระเบียบเสมอ.....		
42. เมื่อเพื่อนทำข้อสอบไม่ได้ ข้าพเจ้าควรจะให้เพื่อนลอก เพื่อช่วยเหลือเพื่อน.....		
43. ข้าพเจ้าเห็นว่าเมื่อโกรธกับเพื่อน ไม่ควรพูดด้วยเลย.....		
44. ถ้าได้ทำงานต่างๆ น้อยกว่าเพื่อน ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นสิ่งที่ น่าภูมิใจ.....		
45. ข้าพเจ้าเห็นว่าการทำงานล่าช้าไม่เป็นปัญหากับเพื่อนๆ เลย.....		
46. ข้าพเจ้าเห็นว่าก่อนหยิบสิ่งของ เพื่อนมาใช้ควรบอกเจ้าของ ก่อนทุกครั้ง.....		
47. ข้าพเจ้าเห็นว่าควรตักเตือนเพื่อนๆ เมื่อเห็นเขาทำผิด ระเบียบของโรงเรียน.....		
48. ข้าพเจ้าไม่อยากให้เพื่อนต่อว่า แม้ตัวเองจะทำผิดสัญญา.....		
49. ข้าพเจ้ามักรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเสมอ.....		
50. ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้ารับปากว่าจะทำอะไรให้เพื่อนแล้ว ต้องทำให้เสร็จ เรียบร้อยทุกครั้ง.....		

.....

แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา

คำชี้แจง 1. แบบทดสอบฉบับนี้ต้องการถามสภาพการปฏิบัติจริงหรือแนวความคิดของนักเรียนเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียน ถ้านักเรียนประสบกับสถานการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ นักเรียนจะทำอย่างไร ซึ่งไม่มีข้อใดถูกหรือผิด คำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงผู้ตอบแต่ละคนจะตอบแตกต่างกันออกไปตามความคิดเห็นและประสบการณ์ของแต่ละคน

2. วิธีตอบ ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย (X) ลงในข้อ ก. ข. ค. และ ง. เพียงคำตอบเดียวเท่านั้นในแต่ละข้อของแบบทดสอบ ในกรณีที่นักเรียนเลือกข้อ ง. จะต้องระบุเหตุผลลงไปด้วยทุกครั้ง

3. แบบทดสอบนี้ไม่มีผลเกี่ยวข้องกับคะแนนสอบประจำภาคของนักเรียนแต่อย่างใดทั้งสิ้น การที่นักเรียนตอบตามความเป็นจริงจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่เราทุกคนต่อไป ดังนั้นขอให้นักเรียนตอบคำถามทุกข้ออย่างจริงจัง

.....

1. ถ้านักเรียนกำลังอ่านหนังสือแล้วมีเพื่อนมาส่งเสียงเอะอะรบกวน นักเรียนจะทำอย่างไร

- ก. หยุดอ่านแล้วไปเล่นกับเพื่อน
- ข. บอกให้เพื่อนไปเล่นที่อื่น
- ค. ไปบอกคุณครูให้ช่วยตักเตือนเพื่อนที่ส่งเสียงดัง
- ง. อื่นๆ (ระบุ)

2. ถ้าวันนี้นักเรียนลืมนำการบ้านมาส่งคุณครู นักเรียนจะทำอย่างไร

- ก. นั่งเฉยๆ ไม่บอกครู
- ข. บอกคุณครูว่าลืมและพรุ่งนี้จะเอามาส่ง
- ค. ให้เพื่อนช่วยทำที่โรงเรียนจะได้เสร็จทันเวลา
- ง. อื่นๆ (ระบุ)

3. ถ้ามีคนเอาลูกสุนัขมาทิ้งไว้หน้าบ้าน นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. บลอสทิ้งไว้เช่นเดิม
 - ข. รีบไปบอกให้พ่อแม่ทราบ
 - ค. ลากไปฝังด้วยตนเอง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
4. ถ้านักเรียนวิ่งไล่กันกับเพื่อนไปชนโต๊ะครูทำแจกันบนโต๊ะครูแตก นักเรียนจะทำอย่างไรก่อน
- ก. ขอเงินพ่อแม่มาซื้อให้แทน
 - ข. รีบเก็บเศษแก้วแล้วไปบอกครู
 - ค. วิ่งหนีไปเล่นที่อื่น
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
5. ถ้านักเรียนไม่เข้าใจบทเรียนที่ยากๆ นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. อ่านบททวนหลายๆ ครั้ง เพื่อให้เข้าใจ
 - ข. ให้คนอื่นช่วยอธิบายให้เข้าใจ
 - ค. บลอสเลยตามเลย
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
6. ถ้านักเรียนกำลังเดินไปโรงเรียนและพบสุนัขบ้า นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. ยืนเฉยๆ
 - ข. ร้องให้คนอื่นช่วย
 - ค. รีบวิ่งหนี
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
7. ถ้านักเรียนเห็นเพื่อนกำลังแอบเล่นการพนัน นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. รีบไปบอกครู
 - ข. เข้าไปตักเตือนเพื่อนให้หยุดเล่น
 - ค. ทำเฉยเสีย เพราะไม่ใช่ธุระของเรา
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....

8. ถ้าแม่ต้องทำงานบ้านและให้ดูแลน้องแทนแล้วน้อง เกิดร้องไห้ นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. บดอโยให้ร้องแล้วคงหยุดเอง
 - ข. หาของเล่นมาให้น้อง เล่น
 - ค. รีบไปบอกแม่ว่าน้อง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
9. ขณะที่นักเรียนกำลังทำการบ้าน น้องเข้ามาทัก นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. บอกแม่ให้มาเอาของไปเล่นที่อื่น
 - ข. บอกให้น้องไปเล่นที่อื่นเพราะกำลังทำงาน
 - ค. หยุดทำการบ้านแล้ว เล่นกับน้อง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
10. ถ้ามีคนไม่รู้จัก เดินเข้ามาในบ้าน นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. ถามดูว่าเขาหาใคร มีธุระอะไร
 - ข. รีบไปบอกผู้ใหญ่ทันที
 - ค. รีบวิ่งไปหลบ
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
11. นักเรียนจะทำอย่างไรถ้าถูกเพื่อนรังแก
- ก. ไปบอกครู
 - ข. พยายามพูดกับเพื่อนให้เข้าใจ
 - ค. ถ้าเขารังแกเราก็กดคืน
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....
12. ถ้านักเรียนเพิ่งเดินพ้นประตูโรงเรียนแล้วนึกขึ้นได้ว่าลืมของไว้ที่โรงเรียน นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. ทิ้งไว้โรงเรียนพรุ่งนี้เข้าค่อขามาเอา
 - ข. วานให้คนอื่นช่วยกลับมาเอาให้
 - ค. รีบกลับมาเอาเอง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ).....

13. ถ้านักเรียนเจอออกน้ำเปิดทิ้งไว้ นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. รีบบอกภารโรงให้มาปิด
 - ข. เฉยๆ เพราะเราไม่ได้เปิดไว้
 - ค. เดินไปปิด
 - ง. อื่นๆ (ระบุ)
14. ถ้านักเรียนพบกาน้ำกำลังเดือดบนเตา นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. ปลอยทิ้งไว้เช่นเดิม
 - ข. รีบบอกคุณแม่ให้มาชกลง
 - ค. รีบชกลงจากเตา
 - ง. อื่นๆ (ระบุ)
15. ถ้านักเรียนพบเพื่อนกำลังทะเลาะกัน นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. บอกให้เพื่อนทำความเข้าใจกัน เพราะเป็นเพื่อนกัน
 - ข. รีบไปบอกคุณครูให้ทราบ
 - ค. ทำเฉยไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ)
16. นักเรียนจะทำอย่างไรก่อน ถ้าหารองเท้าที่ถอดไว้นาฬิกาหอนไม่พบ
- ก. ไปบอกคุณครูให้ประกาศหาให้
 - ข. สืบถามจากเพื่อนๆ ก่อน ถ้าไม่เห็นจึงไปบอกครู
 - ค. นั่งคอยเฉยๆ เดี๋ยวเห็นเอง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ)
17. ถ้าถูกมีดบาดมือเล็กน้อย นักเรียนจะทำอย่างไร
- ก. ห้ามเลือดด้วยผ้าสะอาดแล้วหาผ้าใส่แผล
 - ข. รีบวิ่งไปให้คุณครูทำแผลให้
 - ค. ปลอยไว้ให้หายเอง
 - ง. อื่นๆ (ระบุ)

18. ขณะที่นักเรียนเดินไปตลาดกับแม่แล้วสิ้นหกล้มในตลาด นักเรียนจะทำอย่างไร
- เรียกคุณแม่ให้มาช่วย
 - รีบลุกขึ้นทันที
 - นั่งร้องไห้
 - อื่นๆ (ระบุ)
19. ถ้านักเรียนได้ยินเพื่อนพูดโกหกกับครู นักเรียนจะทำอย่างไร
- ทำเฉยเหมือนไม่ได้ยินเขาพูด
 - บอกคุณครูว่าเพื่อนโกหก
 - บอกเพื่อนให้ไปขอโทษคุณครู
 - อื่นๆ (ระบุ)
20. ถ้านักเรียนพบว่าหนังสือที่เคยเก็บไว้ในกระเป๋าไม่เห็น นักเรียนจะทำอย่างไร
- พยายามนึกทบทวนว่าเราลืมไว้ที่ใด
 - ให้คุณครูประกาศหาให้
 - ปล่อยเลยตามเลย
 - อื่นๆ (ระบุ)
21. ถ้าตอนเข้านักเรียนจะรีบไปโรงเรียน แต่หาแปรงสีฟันของนักเรียนไม่พบ นักเรียนจะทำอย่างไร
- ไม่ต้องแปรงฟัน
 - หาแปรงอื่นมาแทน
 - ให้คนอื่นช่วยหาให้
 - อื่นๆ (ระบุ)
22. ถ้านักเรียนทำของสกปรกถึงเข้าไปใต้เตียงแล้วคลานเข้าไปหยิบไม่ถึง นักเรียนจะทำอย่างไร
- ปล่อยเอาไว้เลย
 - ให้คนอื่นช่วยเอาออกมาให้
 - หาวิธีเอาออกมาเอง
 - อื่นๆ (ระบุ)

23. ถ้าน้องเอาสมุดของนักเรียนไปดูแล้วทำขาด นักเรียนจะทำอย่างไร
- ไปฟ้องคุณพ่อคุณแม่ว่าน้องทำสมุดขาด
 - ตัดเพื่อนน้องแล้วเก็บสมุดไว้ให้เรียบร้อย
 - นั่งร้องไห้เพราะสมุดขาด
 - อื่นๆ (ระบุ)
24. ถ้าโรงเรียนจัดหักแรมโดยให้นักเรียนหักโมงเช้า แต่นักเรียนตื่นหักโมงครึ่ง นักเรียนจะทำอย่างไร
- รีบแต่งตัวจัดสิ่งของออกไปให้เร็วที่สุด
 - ให้คุณพ่อรีบไปบอกให้คอย
 - งดการไปหักแรม
 - อื่นๆ (ระบุ)
25. ถ้านักเรียนเห็นงูอยู่ห่างนักเรียน 3 เมตร นักเรียนจะทำอย่างไร
- ยืนเฉยๆ จนกว่างูจะหนี
 - เดินเลี้ยวไปทางอื่น
 - รีบร้องไห้คนอื่นมาช่วย
 - อื่นๆ (ระบุ)

.....

ภาคผนวก ข

คำอ่านจ่าแนกของแบบทดสอบ

ตาราง 23 แสดงค่าอำนาจจำแนก (t) เป็นรายข้อของแบบทดสอบความจำแนก
ในความรับผิดชอบ

ข้อที่	t	ข้อที่	t	ข้อที่	t
1	2.50	18	3.90	35	3.10
2	2.80	19	3.00	36	3.40
3	3.60	20	4.80	37	2.75
4	4.30	21	3.30	38	4.80
5	3.40	22	3.20	39	3.20
6	2.80	23	3.00	40	2.87
7	2.80	24	2.85	41	3.20
8	4.40	25	3.29	42	3.00
9	4.60	26	2.80	43	2.60
10	4.70	27	4.00	44	4.20
11	5.50	28	4.40	45	5.00
12	3.00	29	2.80	46	2.80
13	3.90	30	2.85	47	4.10
14	4.00	31	2.80	48	3.30
15	5.20	32	3.43	49	3.00
16	3.00	33	3.60	50	8.50
17	3.00	34	2.80		

ตาราง 24 แสดงค่าอำนาจจำแนก (t) เป็นรายข้อของแบบทดสอบความสามารถ
ในการแก้ปัญหา

ข้อ	t	ข้อ	t
1	2.90	14	3.30
2	4.90	15	4.60
3	3.30	16	4.30
4	3.14	17	3.50
5	3.30	18	4.10
6	2.30	19	3.60
7	6.60	20	6.00
8	2.36	21	5.10
9	2.50	22	3.10
10	5.23	23	3.30
11	3.15	24	2.90
12	2.60	25	2.60
13	2.50		

ภาคผนวก ค

ค่าสถิติพื้นฐานของแบบทดสอบ

1. ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบ

ตาราง 25 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อเด็กนักเรียน โดยจำแนกตามเพศ

เพศ		ชาย	หญิง
N		209	214
ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง	$\bar{x}$	8.517	8.860
	SD	1.431	1.285
ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง	$\bar{x}$	8.240	8.407
	SD	1.544	1.443
ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อครอบครัว	$\bar{x}$	8.790	9.168
	SD	1.299	1.222
ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน	$\bar{x}$	8.608	8.935
	SD	1.525	1.323
ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อเพื่อน	$\bar{x}$	8.057	8.528
	SD	1.775	2.718
ความสำนึกในความรับผิดชอบรวมทุกด้าน	$\bar{x}$	42.220	43.696
	SD	5.498	5.246

ตาราง 26 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น		ป. 3	ป. 4	ป. 5	ป. 6
N		104	95	110	114
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง	$\bar{x}$	8.211	8.747	8.882	8.895
	SD	1.586	1.487	1.194	1.092
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง	$\bar{x}$	7.894	8.063	8.264	8.934
	SD	1.613	1.486	1.543	1.085
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว	$\bar{x}$	8.788	9.147	8.991	9.008
	SD	1.499	1.158	1.200	1.201
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อโรงเรียน	$\bar{x}$	8.346	8.778	8.781	9.148
	SD	1.705	1.438	1.455	0.979
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อเพื่อน	$\bar{x}$	7.567	8.474	8.318	8.789
	SD	1.694	3.684	1.832	1.423
ความสำนึกในความรับผิดชอบ รวมทุกด้าน	$\bar{x}$	40.798	42.905	43.164	44.807
	SD	6.087	5.471	5.459	3.786

ตาราง 27 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามถิ่นที่อยู่

ถิ่นที่อยู่		ในเมือง	นอกเมือง
N		89	334
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง	$\bar{x}$	9.023	8.602
	SD	1.118	1.416
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง	$\bar{x}$	8.584	8.248
	SD	1.388	1.515
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว	$\bar{x}$	9.236	8.913
	SD	0.977	1.334
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อโรงเรียน	$\bar{x}$	8.977	8.718
	SD	1.340	1.456
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อเพื่อน	$\bar{x}$	9.168	8.062
	SD	3.653	1.726
ความสำนึกในความรับผิดชอบ รวมทุกด้าน	$\bar{x}$	44.663	42.515
	SD	4.472	5.560

ตาราง 28 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามระดับการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา		ต่ำ	ปานกลาง	สูง
N		312	33	78
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง	$\bar{x}$	8.589	8.818	9.038
	SD	1.443	1.074	1.098
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง	$\bar{x}$	8.211	8.545	8.654
	SD	1.160	1.575	1.277
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว	$\bar{x}$	8.865	9.151	9.372
	SD	1.361	1.121	0.807
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อโรงเรียน	$\bar{x}$	8.683	8.879	9.089
	SD	1.493	1.243	1.218
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อเพื่อน	$\bar{x}$	8.035	8.545	9.231
	SD	1.754	1.622	3.813
ความสำนึกในความรับผิดชอบ รวมทุกด้าน	$\bar{x}$	42.362	43.939	44.974
	SD	7.705	4.974	3.611

ตาราง 29 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามระดับการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา		ต่ำ	ปานกลาง	สูง
N		340	32	51
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง	$\bar{x}$	8.638	8.562	9.117
	SD	1.408	1.105	1.117
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง	$\bar{x}$	8.241	8.437	8.764
	SD	1.546	1.189	1.226
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว	$\bar{x}$	8.915	8.875	9.490
	SD	1.326	1.263	0.674
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อโรงเรียน	$\bar{x}$	8.709	8.781	9.196
	SD	1.481	1.288	1.113
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อเพื่อน	$\bar{x}$	8.079	9.562	8.941
	SD	1.732	5.869	1.256
ความสำนึกในความรับผิดชอบ รวมทุกด้าน	$\bar{x}$	42.562	43.187	45.529
	SD	5.576	5.288	3.408

ตาราง 30 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสำนึกใน
ความรับผิดชอบ โดยจำแนกตามตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

ตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว		คนโต	คนกลาง	คนเล็ก
N		131	155	137
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อตนเอง	$\bar{x}$	8.802	8.723	8.547
	SD	1.378	1.307	1.424
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง	$\bar{x}$	8.389	8.335	8.233
	SD	1.401	1.513	1.564
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว	$\bar{x}$	9.129	9.019	8.795
	SD	1.236	1.175	1.394
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อโรงเรียน	$\bar{x}$	8.908	8.800	8.613
	SD	1.416	1.374	1.511
ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อเพื่อน	$\bar{x}$	8.503	8.154	8.255
	SD	3.317	1.655	1.693
ความสำนึกในความรับผิดชอบ รวมทุกด้าน	$\bar{x}$	43.450	43.032	42.430
	SD	5.467	5.112	5.686

2. แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา

ตาราง 31 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา

ตัวแปรตาม			ความสามารถในการแก้ปัญหา	
ตัวแปรต้น		N	$\bar{x}$	SD
เพศ	ชาย	209	40.957	4.989
	หญิง	214	42.294	5.409
ระดับชั้น	ป.3	104	39.452	6.161
	ป.4	95	41.084	4.656
	ป.5	110	42.027	4.489
	ป.6	114	43.702	4.633
ถิ่นที่อยู่	ในเมือง	89	42.089	4.534
	นอกเมือง	334	41.512	5.415
การศึกษาของบิดา	ต่ำ	312	41.573	5.411
	ปานกลาง	33	40.848	4.744
	สูง	78	42.205	4.735
การศึกษาของมารดา	ต่ำ	340	41.467	5.388
	ปานกลาง	32	41.843	3.802
	สูง	51	42.607	4.996

ตาราง 31 (ต่อ)

ตัวแปรตาม			ความสามารถในการแก้ปัญหา	
ตัวแปรต้น		N	$\bar{x}$	SD
ตำแหน่งพี่น้อง ในครอบครัว	คนโต	131	43.451	5.467
	คนกลาง	155	43.032	5.112
	คนเล็ก	137	42.431	5.687

ความสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหา
ของ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

บทคัดย่อ

ของ

วิวัฒน์ รักษาเคน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กันยายน 2531

การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสำคัญใน
ความรับผิดชอบ (ต่อตนเอง, หน้าที่พลเมือง, ครอบครัว, โรงเรียน, เพื่อน, และ
รวมทุกด้าน) และความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาใน
จังหวัดขอนแก่น และหาความสัมพันธ์ของสองตัวแปรนั้นด้วย ตัวแปรต้นที่นำมาศึกษา
ได้แก่ เพศ ระดับชั้น ถิ่นที่อยู่ ระดับการศึกษาของบิดา ระดับการศึกษาของมารดา
และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 423 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลคือ แบบทดสอบความสำคัญในความรับผิดชอบ และแบบทดสอบความสามารถใน
การแก้ปัญหา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล $t - test$, $F - test$ และ
Pearson Product Moment Correlation.

ผลการศึกษาพบว่า

เด็กนักเรียนหญิงมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียน
ชาย เมื่อแยกเป็นรายด้านไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศในด้านต่อหน้าที่พลเมือง
เด็กนักเรียนชั้น ป.6 มีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียน
ชั้น ป.5, 4 และ 3 และเด็กนักเรียนชั้น ป.5 และ 4 สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้น ป.3
เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า เด็กนักเรียนชั้น ป.6 มีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อ
ตนเอง หน้าที่พลเมือง โรงเรียน และเพื่อน สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้น ป.3 และสูงกว่า
เด็กนักเรียนชั้น ป.4 และ 5 ในด้านต่อหน้าที่พลเมือง ส่วนเด็กนักเรียนชั้น ป.4
และ 5 มีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อตนเอง และเพื่อนสูงกว่าเด็กนักเรียน
ชั้น ป.3 และเด็กนักเรียนชั้น ป.4 มีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
สูงกว่าเด็กนักเรียนชั้น ป.3

เด็กนักเรียนในเมืองมีความสำคัญในความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็ก
นักเรียนนอกเมือง และเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญใน
ความรับผิดชอบรวมทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนที่บิดามีระดับการศึกษาต่ำ แต่เมื่อแยก
เป็นรายด้านไม่พบความแตกต่างของความสำคัญในความรับผิดชอบต่อโรงเรียนใน
ตัวแปรทั้งสอง เด็กนักเรียนที่มารดามีระดับการศึกษาสูงมีความสำคัญในความรับ-
ผิดชอบต่อครอบครัว เพื่อน และรวมทุกด้าน สูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดามีระดับ
การศึกษาต่ำ และสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มารดามีระดับการศึกษาปานกลาง เฉพาะใน
ด้านความสำคัญในความรับผิดชอบต่อครอบครัว ส่วนเด็กนักเรียนที่มารดามีระดับ

การศึกษาปานกลางมีความสำคัญใน ความรับผิดชอบต่อเพื่อนสูงกว่า เด็กนักเรียนที่
มารดา มีระดับการศึกษาต่ำ แต่ไม่พบความแตกต่างกันในตัวแปรนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับ
ตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว

เด็กนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่า เด็กนักเรียนชาย
ในระดับชั้นที่ต่างกันพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นตามระดับชั้น แต่ไม่
พบความแตกต่างในเด็กนักเรียนชั้น ป. 4 และ 5 นอกจากนี้ความสามารถใน
การแก้ปัญหายังไม่พบความแตกต่างกันเมื่อ ถิ่นที่อยู่ ระดับการศึกษาของบิดา ระดับ
การศึกษาของมารดา และตำแหน่งพี่น้องในครอบครัว แตกต่างกัน

ความสำคัญในความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลาง
ค่อนข้างต่ำกับความสามารถในการแก้ปัญหา

A Study of Responsibility Awareness and Problem Solving Ability
of the Primary School Children in Changwat Khon Kean

AN ABSTRACT

BY

WIPAT RUKSAKAN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

September 1988

The purposes of this study were to compare responsibility awareness (5 specific areas; ownself, civic, families, school and friends and the overall area) and problem solving ability of the primary schools Children in Changwat Khon Kaen and to study the relationship between these two variables. The independent variables in study were sex, grade levels, location, father's education, mother's education and position of sibling. A sample of four hundred and twenty three Children was randomly drawn from the primary schools in Changwat Khon Kaen. The instruments used for collecting data were the responsibility awareness test and problem solving ability test. The t - test, F - test and Pearson Product Moment Correlation were employed for analyzing data.

The findings are as follows:

The female pupils scored higher than the male pupils on the overall area of responsibility awareness. In each area of responsibility awareness no significant sex difference was found in the area of civic. The pupils of Pratom 6 scored higher than the pupils of Pratom 5, 4 and 3; the pupils of Pratom 4 and 5 scored higher than the pupils of Pratom 3 on the overall area of responsibility awareness. In each area of responsibility awareness, the pupils of Pratom 6 scored higher than the pupils of Pratom 3 on responsibility awareness toward ownself, civic, school and friends, and higher than the pupils of Pratom 4 and 5 on civic responsibility awareness. The pupils of Pratom 4 and 5 scored higher than the pupils of Pratom 3 on responsibility awareness toward ownself, and friends; the pupils of Pratom 4 higher than the pupils of Pratom 3 on school responsibility awareness.

The urban pupils excelled the rural pupils in overall area of responsibility awareness. The pupils from high level of father's education scored higher on this variable than those from low level of father's education. In each area, no significant location and father's education difference were found in school responsibility awareness. The pupils from high level of mother's education scored higher than those from low level of mother's education on the responsibility awareness toward families, friends and the overall area, and higher than those from middle level of mother's education only on the responsibility awareness toward families. The pupils from middle level of mother's education scored higher than those from low level of mother's education on responsibility awareness toward friends. There was no difference in responsibility awareness with respect to sibling position of pupils.

The female pupils exceeded the male pupils in problem solving ability. The pupils of higher grades level exceeded those of the lower ones in problem solving except between the pupils of Praton 5 and 4. There was no difference in problem solving ability with respect to location, father's education, mother's education and sibling position of pupils.

It is also found that there was a lower moderate positive linear relationship between responsibility awareness and problem solving ability.